

СТЕНОГРАМА

третьої Національної платформи "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію" у форматі круглого столу на тему: "Війна, мир та реінтеграція: що буде після АТО?"

24 квітня 2018 року

Модератор засідання – ТИЩЕНКО Ю.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добрий день, шановні учасники, гості! Будь ласка, через 10 хвилин ми починаємо, трошки відсувається. Дякую.

Доброго ранку, колеги! Починаємо. Якщо можна, займайте свої місця. Починаємо зараз роботу нашого круглого столу: "Війна, мир та реінтеграція: що буде після завершення АТО?".

Я з приємністю і радістю передала б зараз слово Григорію Михайловичу Немирі, голові Комітету з питань прав людини, міжнаціональних відносин, ну фактично сьогодні вони є співорганізаторами відповідного обговорення, яке відбувається на базі нашої Національної платформ: "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію".

Хотілося також би подякувати всім нашим партнерам, всім, хто сьогодні завітав і до цього дотичний і сподіваюся, наше обговорення буде плідним, цікавим, і ми зможемо знайти відповіді на низку запитань стосовно змісту реінтеграції в умовах сьогодні тимчасово окупованих територій і, можливо, кожен має певні рецепти, які сьогодні оприлюднить.

Будь ласка, Григорій Михайлович.

НЕМИРЯ Г.М. Дякую, Юлія.

Доброго дня, шановні колеги, шановні запрошені, гості! Дійсно, у нас сьогодні є третій захід, третє засідання Національної платформи. Оскільки не всі, можливо, брали участь у перших двох, я хочу нагадати, що ініціаторами створення Національної платформи "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію" є українські громадські організації. Тут підкреслено, що

незалежні українські громадські організації, тому я от це підкреслюю також. Серед них Український центр незалежних... (*Шум у залі*) Український незалежний центр політичних досліджень (скорочено, можливо, його більше знають – УНЦПД), Центр з проблем безпеки та розвитку, Платформа соціальних та гуманітарних інновацій "Єдиний координаційний центр", громадський марафон "Навіщо нам бути разом?". Партнерами Національної платформи з самого початку є Комітет Верховної Ради з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин, Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, Міністерство закордонних справ Фінляндії, Німеччини та Швейцарії. Сьогоднішній захід організований за фінансової підтримки Федерального департаменту закордонних справ Швейцарії та Міністерства закордонних справ Фінляндії. (*Промова іноземною мовою*)

Хочу зазначити, що в назві і сьогоднішнього заходу, і назві платформи є всі ключові інгредієнти для того, щоб мати діалог. Є платформа, тобто пропозиція не збиратися у когось, а збиратися на базі платформи, яка за своїми складовими забезпечує неупередженість, відкритість, і в той же час важливе сполучення деяких інституційних чинників. Зокрема, парламентського чинника є Комітет з прав людини, виконавчого є міністерство, яке було створено, нагадаю, два роки тому, в квітні 16-го року, з питань внутрішньо переміщених осіб і тимчасово окупованих територій. Є залежні громадські організації, як зі стажем, які вже, як сьогодні кажуть, пережили дві революції, так і нові, які, зокрема, створені вже після того, як почалася війна, коли був нелегально анексований Крим, коли після агресії Російської Федерації було окуповано частину Донецької та Луганської областей. І ці організації були створені якраз вихідцями з нашого українського Донбасу, з нашого українського Криму, що надає дуже важливий елемент репрезентативності національної платформи, діалогу, який відбувається, і також створює надію, що ці заходи, цей діалог в рамках національної платформи не просто розмова заради розмови, а це є спільний

пошук шляхів до того, щоб вже сьогодні досягнути розуміння, а що може бути завтра, яким це завтра може бути кращим і післязавтра.

Тому очевидно є логіка, вихідна позиція, багато ще буде відбуватися, коли і якщо, і в який час буде завершено конфлікти і встановлено мир, постконфліктне врегулювання, способи цього постконфліктного врегулювання, учасники цього постконфліктного врегулювання визначається вже зараз. Тобто це не є лінійна якась залежність, що ми не можемо говорити про те, що буде завтра. Більше того, я б, можливо, наголосив на тому, що багато чого, що може відбутися або може не відбутися на періоді постконфліктного врегулювання буде залежати від того, наскільки вже сьогодні те, що робиться або не робиться в Україні, на законодавчому рівні, на виконавчому, з точки зору перехідного правосуддя, з точки зору вироблення елементів, я не говорю про консенсус, елементів спільного підходу щодо бачення цього майбутнього. І не менш важливо не просто комунікації цього бачення, людям, які зараз по ту лінію, по той бік лінії зіткнення, а й впевненості, що ця комунікація є двосторонньою, а не є односторонньою. От про це я хотів би наголосити в своєму вступному слові, з точки зору розуміння співорганізаторів, амбіцій, викликів Національної платформи.

Зараз я хочу передати мікрофон для вступного слова Юсуфу Куркчі, першому заступнику міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. будь ласка.

КУРКЧІ Ю. Дякую, Григорій Михайлович.

Шановні колеги, насправді наявність або початок процесів у вигляді цієї платформи, яка сьогодні є, свідчить про те, що суспільство майже готове до того, щоб, по-перше, мати якийсь коридор знань і коридор компромісів. Для того, щоб ті процеси і ті питання, і механізми, які будуть застосовуватись в процесі реінтеграції, були зрозумілими як на сході, так і на заході. Тому що ресурси, які потребують вирішення цих завдань вони

настільки громадні, що без підтримки або просто якоюсь строкою в бюджеті ці завдання вирішити взагалі неможливо, це потребує підтримки всього суспільства.

Я маю на увазі надію, що такого роду наше засідання і наші робочі зустрічі якраз будуть сприяти тому, щоб така спільна позиція вироблялася, спочатку, мабуть, в колі експертів, а потім, яка буде сприяти і буде сприйматися всім суспільством.

Я бажаю всім нам плідної роботи і я впевнений в тому, що всі зусилля, які сьогодні робляться, вони наближають той час реінтеграції і той час встановлення територіальної цілісності, повернення тих територій, які втрачені. І це не кінцева ціль, і не кінцева мета – мета така, щоб кожен, хто живе сьогодні і на окупованій території, і має надію на повернення, щоб ці процеси були найбільш ефективними і найбільш скорішими.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, Григорій Михайлович, дякую, Юсуф-бей, за ці вступні слова.

І ми починаємо нашу першу сесію. Називається вона: "Політика, інтеграція: що робити, поки йде гібридна війна?" Ну не є сьогодні абсолютно секретом, що у нас фактично 30 квітня припиняється формально і неформально АТО, і ми відповідно до ухваленого Верховною Радою закону, і це була ініціатива Президента, набуває... ну фактично розпочинається вже дещо змінена військова операція, тобто ми на території Донбасу ми будемо мати, можливо, дещо іншу картину управління тими процесами, які сьогодні на тимчасово окупованих територіях і ну, власне, і непідконтрольних територіях.

Мені б хотілося в цій нашій сесії задатися, ну і принаймні, щоб наші дуже шановні доповідачі принаймні торкнулись питань, от що може бути за всіх цих умов, які сьогодні складаються – політичні, соціальні, інформаційні – якою може виглядати повноцінна політика реінтеграції. Я не призиваю,

скажімо, фантазувати, але тим не менше, яких елементів складових їй сьогодні не вистачає з точки зору стану всього суспільства, враховуючи ті проблеми, які сьогодні є і на підконтрольних територіях, і на непідконтрольних. Чи можливий політичний консенсус, власне, щодо от тих речей, про які сьогодні вже й згадували і Юсуф Ібрагімович, і Григорій Михайлович, зокрема, стосовно перехідного правосуддя, власне. Чи це не реалістично сьогодні за умов того, ну ухвалення якихось рішень за умов фактично початку так чи інакше тих політичних баталій, які нас очікують в наступному році? Ну і, можливо, як можна покращити і органам державної влади, і інститутам громадянського суспільства з органами державної влади – те, що називається міжсекторальною взаємодією, власне, по продукуванню тих рішень, які можуть бути в інтересах і суспільства в цілому, в інтересах миру, і в інтересах суспільних прав... прагнень, ну доволі комплексних, тобто пов'язаних і з миром, і з примиренням, враховуючи те, що, дійсно, у нас сьогодні відбуваються, скажімо, різного роду такі гібридні прояви, власне, і йде гібридна війна. Це непрості запитання, дискусійні, я думаю, що на нашій цій сесії ми спробуємо знайти відповідні відповіді. До речі, деякі організації пережили навіть три революції. Ну, приміром, наша організація...

_____ . Жовтневу ще?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, революцію на граніті, до речі, вона... Ну, тобто, розумієте, у нас іноді не така, ну, довга пам'ять, але... І в цьому також є проблема, мені здається. Тобто ми мусимо також робити уроки зі, скажімо, наших дій, наше минуле і аналізувати наслідки тих речей, які сьогодні здаються тактично важливими але, ну, стратегічно вони можуть дуже контраверсійно вплинути на ситуацію. Дякую.

І з великою приємністю віддаю слово Григорію Михайловичу, щоб він вже продовжив, власне, обговорення тих питань, які я озвучила. Можливо, щось додав.

НЕМИРЯ Г.М. Дякую, Юлія.

Я також хочу привітати присутніх тут колег, зокрема Єханурова Юрія Івановича, колишнього Прем'єр-міністра України, народного депутата, міністра оборони, який присутній тут. Наскільки я знаю, Юрій Івановича вже в кожному цьому діалозі Національної платформи бере участь. Також моїх колег народних депутатів Вадима Денисенка і Ігоря Попова. І також Романа Безсмертного, надзвичайного і повноважного посла України, який також мав можливість бачити як працює в середині трьохстороння контактна група в Мінську. На відміну від Євгена Кириловича Марчука, який вже більше 80 разів побував і продовжує бувати в Мінську. Роман Безсмертний менше був, але... 46. Ну, бачите, не набагато менше, але це є також досвід.

І так, як і запропонувала Юлія, модератор, я спробую коротко, оскільки у нас час обмежений і достатньо багато виступаючих, поділитися своїми думками і на основну тему "соціальні зобов'язання держави", як вони зазначені тут, але в рамках назви нашої сесії "Політика, реінтеграція, що робити, поки йде гібридна війна.

Я б, як я вже сказав у вступному коментарі, важливо не лише що робити, а і розуміти, чого не робити. Це моя перша теза. Оскільки ситуація досить вплинна і багато чого робиться, але ще більше не робиться, от важливо також розуміти, а чого не варто робити. І якщо це "чого не варто робити" було вже зроблено, на жаль, як підійти до того, щоб скорегувати це, що було вже зроблено з того, що не варто робити? Це перша теза, я її проілюструю можливо одним, двома прикладами.

І друга теза, політика реінтеграції. В самій назві це щось таке, що має запрацювати після того, як встановиться мир. Якщо це так сприймається, я думаю, з моєї точки зору, це помилково сприйняття, тому що, на мою думку, від того, яка політика інтеграції, які принципи закладаються в неї вже зараз, поки іде ця війна, іде це, як її називають експерти, конфлікт малої інтенсивності, коли гинуть кожного дня люди і мирні, і військові, які підходи

вже зараз? І від того, які підходи і як ця політика в своїх основних складових буде вироблена зараз, буде залежати від того, як, коли, в яких параметрах буде встановлений, це буде впливати на те, стійкий, всеохоплюючий мир, не перемир'я, а стійкий і всеохоплюючий мир. Це друга теза, що це не те, що ми можемо дозволити собі розкіш чекати поки будуть досягнуті.

І третій елемент також, безумовно, складові всіх цих речей, соціальна складова, політика правова, в тому, що стосується, зокрема, комплексу перехідного правосуддя. Я не буду цього торкатися, оскільки це є предметом інших сесій. Але також і з точки зору того, що Юлія назвала суспільний консенсус, можливо це занадто обідно, але розуміння наслідків і підходів до того, що відбулося і як з цим бути. Тому що зараз за різними підрахунками по той бік лінії зіткнення від 2,5 до 3,5 мільйонів громадян України продовжують жити. Про Крим, якщо ми говоримо. Скільки в Криму? Десь майже 2 мільйона. 1 мільйон 900 тисяч громадян України продовжують жити.

Якщо ми додамо до цих 2,5-3,5 плюс майже 2 мільйона ще лише офіційно зареєстрованих за останніми на цю дату кінця квітня, 1,5 мільйона внутрішньо переміщених осіб, то то ми говоримо про взагалі людський вимір людей, які оці теми, які ми так називаємо "Політика реінтеграції" безпосередньо буде торкатися. Але всіх інших, які не зачеплені в той спосіб, які зачепило цих людей війна, їх буде торкатися не напряму, але опосередковану в тому, що торкається, наприклад, загальних ситуацій, дефіциту робочих місць, житлової загальної проблеми, ну і всіх традиційних речей, про які ми говоримо, доступу до правосуддя, доступу до освіти, доступу до охорони здоров'я. Це третій елемент усвідомлення масштабності цієї проблеми.

І, оскільки ми збираємося напередодні чергових роковин Чорнобильської катастрофи, Чорнобильської аварії, я хочу нагадати, що тоді у 86-му році 116 тисяч громадян України було переселено з 30-кілометрової зони і навколо. І це було вперше в історії сучасній незалежній Україні

феномен внутрішньо переміщених осіб, але їх внутрішнє переміщення спонукала техногенна катастрофа. Зараз ми говоримо про зовсім іншу природу внутрішнього переміщення і про зовсім інший масштаб. Зараз ми маємо в 15 разів більше кількості людей і зовсім інші обставини, мирний час і зараз час війни. Це також теми, які послугують, треба говорити.

Якщо подивитися динаміку в тій статистиці, що мені дали, якщо подивитися на 2017 рік і цей період, то зменшилася кількість ВПО на 160 тисяч, 11 відсотків. Я думаю, що це ні про що не говорить, оскільки сама кількість, це не може слугувати якимось індикатором, покращується чи погіршиться ситуація і в якому напрямку. Візьмемо лише той факт, що зараз багато людей вимушені реєструватися як ВПО лише тому, що без такої реєстрації вони отримають доступ до пенсії або до соціальних виплат. Тобто це вже така викривлена статистика, яку цей коефіцієнт викривленості треба мати на увазі. Ну і, безумовно, якщо соціальні аспекти брати, я почну не з того, про що я звичайно говорю у Верховній Раді, про виплату пенсій, соціальні виплати, а про житлову проблему.

Минулого тижня в середу ми мали в комітеті слухання комітетські на тему: "Виконання державної стратегії, плану дій з прав людини" в аспекті захисту прав ВПО, зокрема. І представник Мінрегіонбуду офіційно назвала цифру, що за ці чотири роки війни отримали житло, згідно з державними, 63 родини всього, за чотири роки війни з 1 мільйона 200 тисяч родин, які офіційно зареєстровані як ВПО, 600 тисяч, 800, отримало 63 сім'ї. Тобто, якщо тут є журналісти, вони зразу обрахують, а скільки ще років потрібно, щоб сім'ї ВПО отримали ці квартири, – один лише рік. І коли члени комітету задали запитання представнику Мінрегіонбуду, а чи проводився в рамках вашого міністерства або взагалі в уряді, чи було поставлене таке завдання з'ясувати, який обсяг існує недобудованого житла, відсоток його недобудованості, питання власності, які державні програми можуть бути виконані із залученням іноземних коштів міжнародних організацій, двосторонніх донорських коштів? Відповідь була: "Ми не знаємо, ми такий

аналіз не проводили". Підкреслюю, що це не була аматорська відповідь, це була офіційна відповідь в рамках слухань Комітету з прав людини від представника Мінрегіонбуду.

Виклик риторичних, коли багато говорять, що треба вирішувати ці... і так далі. Якщо ми подивимось інше, це системна вже річ, а я от просто на цьому хочу проілюструвати. Було за останні два роки прийнято кілька програм на рівні уряду, було прийнято план заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної політики щодо окремих районів Донецької області, це січень 17 року. Було прийнято Державну цільову програму відновлення та розбудови миру у східних регіонах України, грудень 17 року. І в листопаді минулого 17 року було прийнято Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішньо переміщених на період до 20 року.

Якщо хтось поставить делікатне питання – делікатне, тому що пряме, а яке було фінансування цих програм, цих стратегій, то відповідь буде: 34 мільйони в цьому году, це гривень, я підкреслюю. Але якщо от я бачу, деякі показують, що наближається до нуля з точки зору взагалі масштабу потреби. То знову-таки, це не є нова проблема, це є системна проблема, це якість державного управління. Але без вирішення без цієї системної проблеми, коли будуть прийматися державні програми, стратегії, плани, але під них не буде. Тому що реальні пріоритети – це бюджет. Так, ми це всі знаємо. Якщо там буде нуль або нуль і одна десята, то, безумовно, ми лише імітуємо те, що ми якимось чином хочемо реінтегрувати або серйозно плануємо, як реінтегрувати Донбас і Крим.

Ну, і останнє. Оскільки я, як ми і домовлялися, це будуть кілька таких штрихів для того, щоб стимулювати дискусію. Як я вже сказав, варто не лише робити те, що потрібно робити, але і уникати робити того, чого вам, можливо, не варто робити. Це дуже гіпотетичне питання, яке зараз поставлю, але з точки зору постановки проблеми.

Вже другий раз, перший раз це було минулого року, реєструється проект Закону України про внесення змін до Закону про громадянство України щодо удосконалення окремих положень. Перший раз це було минулого року, було внесено Президентом як невідкладний, зараз 19-го, буквально на днях, квітня зареєстровано цей законопроект новий вже 8297 про внесення змін до Закону про громадянство України щодо удосконалення окремих положень. І в даному випадку постає питання. Я чув вже і спілкувався вже з деякими колегами, які займаються питаннями громадян України, які проживають в Криму, що у випадку, якщо деякі речі, які пропонується врегулювати цим законом, будуть врегульовані так, як вони зараз пропонуються, то фактично ми можемо, я буду намагатись максимально делікатно це сказати, серйозно послабити позицію України щодо Криму з точки зору захисту прав людини, з точки зору збереження лояльності громадян України, зокрема і кримських татар, які в першу чергу які залишилися там, тому що це їх земля, і з точки зору майбутнього. Те ж саме стосується і громадян України, які зараз опинилися на Донбасі.

Знову ж таки я лише гіпотетично ставлю це питання. Тому що в свій час комітет передав цей попередній законопроект на аналіз експертам Ради Європи. Ми отримали негативну відповідь, і тоді комітет не підтримав. Зараз комітет не розглядав цей законопроект. Але приклад його подання, контекст його подання, можливі наслідки з точки зору тієї проблеми, про яку ми сьогодні говоримо, перспектива реінтеграції, що робити, коли іде гібридна війна, можливо, це якраз приклад, чого не робити, поки іде гібридна війна, або робити по-іншому.

Дякую. Я на цьому закінчу вступне слово.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую за коло окреслених проблем і про дії і, власне, що, дійсно краще, не робити, ну, і зокрема про цей законопроект, я думаю, що це взагалі предмет окремої довгої і не зовсім простої розмови. Дякую за цей соціальний вимір, питання, пов'язані з ВПО.

І зараз я хотіла б передати слово пані Еміне Джапарова, ну, зокрема, стосовно надзвичайно важливих, як на мене, просто надзвичайно значущих речей пов'язаних саме з інформаційною політикою, тобто інформаційною політикою реінтеграції, тобто наскільки вона є можливою, що робиться, чого недостатньо робиться і, можливо, дійсно, чого б не варто було б робити із того, що, ну, планується, чи так, чи інакше здійснюється. Дякую. І прохання 5-6 хвилин. Дякую.

ДЖАПАРОВА Е. Я спробую, пані Юлія.

Доброго ранку, шановні колеги, учасники, гості, запрошені круглого столу. Мені надзвичайно приємно стати частиною цього дійства, тому що в принципі те, про що я буду говорити сьогодні, є частиною моєї щоденної роботи. Я сама колишній журналіст з Криму і я спробую дещо поділитися з вами тими напрацюваннями Міністерства інформаційної політики за останні кілька років, якими ми керуємося.

Мова іде про два документи, які ми напрацювали два роки тому назад. Це стратегії інформаційної реінтеграції Криму і Донбасу. Це наша спроба систематизувати фактично весь трек, який відбувається в інформаційному просторі, ми спираємося на дослідження, які проводимо і в Україні, і за кордоном, і в тому числі на окупованих територіях, хоча це дійсно важко.

І відповідаючи на запитання пані Юлії, чи можлива реінтеграція, вона є дуже складною, але однозначно потрібною, і комунікація в цьому сенсі є ключовим інструментом. Я спочатку спробую окреслити кримський трек і трішки торкнутися Донбасу, зокрема, дослідження, які ми будемо презентувати сьогодні в "Укрінформ" через дві години після цього круглого столу, який стосується особливостей свідомості і ідентичності громадян України в Донецькій області.

Якщо узагальнювати Крим і Донбас, то, в принципі, не секрет, що за чотири роки агресії Російської Федерації на цих територіях, інформаційна сфера, інформаційне середовище було зачищено від інформаційних

українських каналів і радіостанції. Тобто була створена монополізована і ієрархічна інформаційна система, де фактично центральне місце займає антиукраїнська агітація і пропаганда. Російські ЗМІ, які фактично, і Росія, яка фактично вкрала в тому числі українські частотні присвоєння в Криму, а це, нагадаю вам, 503 теле- і радіочастотних присвоєнь, які були видані на основі ліцензій Національної ради з питань телебачення, радіомовлення мовникам, українським мовникам в Криму, сьогодні натомість заведено більше трьох десятків російських ЗМІ в Криму, які активно пропагують антиукраїнську фактично риторику, що в Україні є громадянська війна, що Україна – це недодержава або fail state, держава, яка не спроможна впоратися з реформами, що це країна корумпована, намагаються розвести, якомога більше дистанціювати один від одного громадян України в Криму і ті, які проживають на материках. Якщо казати про кримських татар, це дискредитація органів самоуправління кримськотатарського народу, Меджлису зокрема. І фактично це все під соусом того, що в Криму немає війни, а тому змиріться і будьте щасливими від того, що ця дійсність, яка не має війни, тому що на Донбасі є війна і люди страждають. Тобто в Криму фактично оце такий загальний наратив, який сьогодні пропагується через ЗМІ.

Ну, а за всім цим репресивна машина, яка щодня проводить обшуки, ув'язнює громадян України, під гаслом диверсантів, шпигунів, релігійних екстремістів і згортання свободи слова або будь-якої форми свободи, то люди перебувають у такому рівні страху, що вони самоцензуровані. Для мене було дуже таким кухонним прикладом, але тим не менш дуже показовим, коли люди перетинають кордон і розповідають про події в Криму або про політичні настрої в Криму, вони шепотом це роблять. Тобто люди цензуровані настільки, що вони не готові вголос це казати. І от це фактично в Криму таке відбувається.

І в принципі ми сьогодні бачимо, що злочин, коли на основі того, що... злочини Росії продовжуються у зв'язку з тим, що ліцензії російським

мовникам досі видаються. Відповідні структури Російської Федерації досі продовжують оголошувати конкурси, заводити російські ЗМІ в Крим, а відповідно збільшувати присутність російських каналів в Криму. Тобто ми сьогодні узагальнюючи кажемо, що два мільйони громадян в Криму фактично позбавлені права чути українські радіо та телеканали. І така загальна цифра, що приблизно втрати України в Криму після окупації в цій сфері, за цінами 2014 року склали 200 мільйонів гривень, від того майна, яке "віджали". Це антени, цифрові передавачі, обладнання наших мовників приблизно 200 мільйонів гривень, які ми втратили і щороку неотримуюємо в бюджет через виконання умов ліцензії.

Якщо казати про Донецьк, про Донбас, то фактично така сама ситуація майже відбувається і там, тобто ізоляція інформаційного простору, заводимо російських або проросійських мовників, які щодня транслюють негативні меседжі по відношенню до України. І тут знаковим для нас є дослідження, я зараз поділюсь з вами деякими цифрами, які ми провели в рамках виконання стратегії інформаційної реінтеграції Донбасу. Це фейс ту фейс опитування, які ми проводили з людьми, які живуть на прилеглих територіях і в тому числі на окупованих територіях, в грудні 2017 року.

Опитування фактично заміряв рівень громадянської ідентичності, сприйняття поточної ситуації, ставлення до подій, які відбуваються, бачення майбутнього регіону, рівень підтримки того чи іншого сценарію розвитку подій, шляхів розв'язання конфлікту та оцінка стану соціально-економічного розвитку. Ну, і отримані результати дають нам можливість давати смислове навантаження тим комунікаційним кампаніям, які ми впроваджуємо.

Зокрема, серед позитивних тенденцій насамперед хочу відзначити помітне зростання рівня громадянської ідентифікації на підконтрольних територіях Донецької області. 42 відсотки в першу чергу вважають себе громадянами України, натомість в 16-му році така цифра була 32 відсотки. 72 відсотки жителів окупованих територій підтримають зв'язки з родичами та знайомими, які мешкають в інших регіонах України. Тобто на сьогодні

зберігаються тісні горизонтальні зв'язки між нашими громадянами по обидва боки контактної лінії. 57 відсотків опитуваних на окупованій частині, тобто більше половини визнають, що із жителями інших регіонів України їх об'єднує культура і традиції.

В інформаційній сфері для нас важливим було побачити зміну пріоритетів у каналах донесення інформації. І на підконтрольній, і на окупованій частині помітно зросла частка користування Інтернет або отримання інформації з Інтернет-видань як у основних джерел інформації. До прикладу, 54 відсотки опитуваних на підконтрольних територіях використовують Інтернет-видання як джерела інформації. Натомість в 16-му році це було тільки 45 відсотків. Майже стільки ж, а саме 53 відсотки жителів окупованих територій так само користуються Інтернет-ресурсами. Крім того, на окупованій частині помітно зросла частка соціальних мереж. В 16-му році 42 відсотків користувалося соціальними мережами, а сьогодні 53 відсотки.

Серед негативних тенденцій, звичайно, головна і ключова цифра – це зменшення довіри до українських ЗМІ. Тобто якщо в 16-му році повністю та скоріш довіряли у сукупності 30 відсотків українським ЗМІ, я маю на увазі, 9 відсотків – повністю і 21 відсоток – скоріше довіряли, то у 17-му році рівень сукупності довіри дорівнює 16 відсотків, це 4 відсотки – повністю та 12 відсотків – скоріше довіряють.

Це результати для нас є важливими. І в принципі ми їх використовуємо з точки зору формування смислів і наративів. І в принципі, якщо казати, що головне, то це сьогодні запит на безпеку, і ключове – це людина. Тобто в питаннях реінтеграції ключове місце належить людині. Тобто що для нас сьогодні громадянин України, який проживає на окупованих територіях і в Криму, і на Донбасі, яка транслюється політика по відношенню до переселенців і до людей, які там живуть. І вона фактично має бути чіткою, артикульованою. На жаль, ми констатуємо, що сьогодні вона часто-густо буває недолугою, несистемною, не досить артикульованою, нечіткою. І в принципі ми у своїх комунікаційних кампаніях теж є заручниками

відсутності певних політичних рішень. А відповідно питання реінтеграції ще ускладнюються тим, що ми не контролюємо ці території.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Еміне-ханум, скоріше за опис тих викликів, м'яко кажучи, які сьогодні у нас існують в інформаційній сфері.

Якщо не помиляюсь, колись було оприлюднено певні дані, я не пам'ятаю щодо Донбасу, щодо Криму: менше 3 відсотків ефірного часу, де наші телевізійні канали взагалі присвячують темам Криму.

Тобто, навіть, якщо б... там якась взагалі дуже незначна цифра...

ДЖАПАРОВА Е. Можна я додам, Юлія.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Просто навіть, якщо б наші співгромадяни хотіли б дивитись щось, власне, які проживають на тимчасово окупованих територіях, я думаю, що вони просто не знайшли бодай якоїсь інформації про себе і про свою...

ДЖАПАРОВА Е. Тут мова. Ми маємо розділити окуповані території, які фактично зачищені від українських ЗМІ, так і доступу до українських ЗМІ.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я кажу про дещо про інше. Я знаю, що відсотків 30 мають тарілки, в тому ж Криму і спокійно дивляться по супутнику українське телебачення. Тобто тут ще питання і контенту, і довіри, в тому числі.

ДЖАПАРОВА Е. Сто відсотків.

Ще один трек, який ми досліджували, для нас був цікавим, ми проводили з Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, моніторинг того, наскільки активно висвітлюються теми Донбасу і Криму в

українському інформаційному просторі. Ми дослідили дані на основі моніторингу десяти інформаційних телеканалів, і частка виявилась дуже низькою: 2,2 відсотки присвячені Криму і 8 з чимось, і 6,7 відсотків присвячено темі Донбасу. Тобто тут момент такий, що держава не має сьогодні інструментів впливу, ми вважаємо, що це правильним. Тобто ми не хочемо втручатись в редакційну політику жодного ЗМІ, для нас це є ключовим. Але питання саморегуляції має бути тут основним. І ці дані ми наводили в тому числі редакціям і журналістам з тієї точки зору, що це найважливіші соціальні теми сьогодні, якими живе Україна, але частка покриття цих тем вона є надзвичайно низькою, для нас вона була дуже показовою.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за це важливе уточнення.

Зараз я б хотіла передати слово пану Володимирі Лупацію, який буде говорити про інструменти і політики забезпечення національної єдності в Україні. За великим рахунком політика реінтеграції вона ж не існує в якомусь космосі, власне, чи просторі, ну, абсолютно незрозумілому, вона має вписуватись ще і в ті процеси, які взагалі відбуваються в Україні, тут говорилось і про громадянську націю, тобто про дуже широкі процеси, які сьогодні відбуваються. Тобто, я думаю, що він спробує висвітлити і відповідні речі. І велике прохання дотримуватись регламенту. Дякую.

ЛУПАЦІЙ В. Да. Дякую.

НЕМИРЯ Г.М. Регламенту, не Закону про Регламент, а регламент. Це більш важливо ніж Закон про Регламент.

ЛУПАЦІЙ В. Дякую за можливість виступити.

Значить, політика реінтеграції, у нас це слово дуже багато звучить, фактично перетворилося в мантру, але, якщо ви когось конкретно запитаєте,

що ви маєте на увазі, дайте якийсь визначення, що таке політика реінтеграції, я думаю, що більшість людей все-таки, ну, щось таке скаже, давайте жити разом і так далі.

Я думаю, що ключова проблема заключається в тому, що Україна, не дивлячись на анексію Криму і окуповані території на Донбасі, не зробила, не винесла уроки, кримського уроку. Тому що, власне кажучи, і агресія, і окупація стала можливим внаслідок зриву, провалу, скажем так, тієї політики реінтеграції або її відсутності, яка була. Тобто, власне кажучи, на сьогоднішній день в умовах неоголошеної війни і в умовах глобальної нестабільності фундаментально змінюється статус політики реінтеграції. І це характерно не лише для України, подивіться на всі країни Європи, які відбуваються процеси, фрагментації і так далі.

Тобто, перше, це зрозуміти, що новий статус в умовах неоголошеної війни без політики реінтеграції цілісної, комплексної ми фактично приречені... у нас залишається ризик повторення ситуації, яку ми вже отримали. Це перша моя теза.

Друге. Що ми розуміємо під політикою реінтеграції? Будь-яка соціальна система має відцентрові, доцентрові тенденції, тобто в умовах глобальної нестабільності війни це тільки посилюється, тому реінтеграція – це як повітря, це те, що повинно відбуватися кожен день, і це не зводиться до якоїсь секторальної політики, тобто фактично сьогодні реінтеграція повинна бути компонентом системи національної безпеки. Я думаю, що в тих законах, які ми бачимо, поки що цього усвідомлення немає. Відтак, якщо ми не розуміємо і не надаємо відповідний політичний статус політиці реінтеграції, що ми бачимо? Тоді кожне міністерство дає на свій страх і ризик. Фактично ми маємо не політику реінтеграції, ми маємо якісь окремі заходи з боку окремих міністерств. Можливо виключення, ми сьогодні почули, це Міністерство інформаційної політики, яке намагається на рівні програмного документу підійти до цього свідомо.

Три рівні політики реінтеграції. Перше. Це політика національної єдності. Це питання, які стосуються загальнонаціональної ідентичності, образу майбутнього і, власне кажучи, подолання цієї стратегічної невизначеності: куди рухається країна, якими шляхами і так далі.

Другий рівень. Це питання соціальної згуртованості, це питання соціальної нерівності, інклюзивності.

І третій рівень, це питання міжрегіональної інтеграції і кооперації, і співробітництва.

На жаль, що ми бачимо в реальності за 2017 рік? Указ Президента про створення Ради з питань національної єдності. Далі ми нічого не побачили. Після цього указу ще один був указ. Єднаємось, бо ми того варті.

Друге питання. Політика соціальної згуртованості Міністерства регіональної політики. Треба віддати належне, що завдяки допомозі з боку Європейського Союзу в 2017 році був оголошений спеціальний конкурс по проектам соціальної згуртованості. Подивіться результати, які проекти перемогли і чи взагалі вони перемогли. Більшість регіонів, а подавали ці заявки представники ОДА, більшість регіонів фактично в цьому або не прийняли участь, або це були якісь проекти, які мають дуже далеке відношення до тематики, пов'язаної із соціальною згуртованістю.

І третє питання – це питання міжрегіональної інтеграції. Подивіться на такі... Ви можете назвати хоч один загальнонаціональний проект на макро регіональному рівні, який би отримав статус, де області співпрацюють, реалізують, якісь масштабні інфраструктурні проекти? Наприклад, Карпатський регіон, кластер туризму. Ні, ми бачимо тільки одне, що ми країна з великими парканами, кожна область – це така феодална вотчина, і тому питання міжрегіональної інтеграції теж ключова річ.

Якщо говорити про... коротко, я закінчую, коротко рекомендації до яких ми дійшли, умовно кажучи. Чотири ключові проблеми. Політичний статус, я сказав. Концептуальний вакуум. Відсутність інституалізованої політики і відсутність консолідації.

Що може бути? Перше. Це все-таки повинна бути концепція. Концепція реінтеграції. яка, власне кажучи, дає відповідь на те як досягти кумулятивного ефекту від політики національної єдності, соціальної згуртованості та міжрегіональної інтеграції.

Друге. Національний моніторинг, ми до цих пір просто уяви не маємо хто, що робить? Насправді багато чого робиться, особливо не тільки на державному рівні, але і не на державному. Поки це не зведено, ми працюємо всліпу, умовно кажучи.

Платформа – громадянська платформа, яка повинна отримати патронат і перетворитись в постійно діючий орган, який би обговорював. Не так як ми один раз тут мабуть за п'ять років зібралися, стосовно політики реінтеграції, по великому рахунку. Тобто це повинні бути структурований і багаторівневий діалог постійний.

Далі. Перегляд всіх програмних документів. Якщо там немає слова "реінтеграція", взагалі не поставлене політичне завдання, що ми можемо очікувати від будь-кого. Це стосується Стратегії 2020, урядової програми щорічної, регіональних стратегій розвитку на рівні областей.

І останній момент, це все-таки поставити питання про необхідність спільної оцінки з донорами ефективності тих програм, багато програм, які сьогодні запроваджуються в Україні.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, Володимир, за таке вписування, власне, політики інтеграції в такий загальний інтегративний український контекст.

Я б хотіла передати слово пану Роману Безсмертному. Він дуже часто вживає сьогодні словосполучення безпечна реінтеграція, да, що в нас, як на мене, дуже є показовим і цікавим. Пане Романо, якщо можна, людина як пріоритет безпечної інтеграції. Для широкого загалу потрактуйте, що ви хочете цим сказати, що ви в це вкладаєте. Дякую.

БЕЗСМЕРТНИЙ Р.П. Дякую.

Доброго дня, шановне товариство. Від моменту, коли я вперше використав це поняття реінтеграція, а я без зайвої скромності, я його перший використав в обіході українському, а потім до нього додалося прекрасне слово "безпечна реінтеграція", я по-іншому і не уявляв цей процес, як процес навколо людини і для людини. Для мене є проблематичним розуміння всього того, що відбувається на інституційному рівні сьогодні в процесі постановки питання реінтеграції, наробки відповідей та й в самому процесі реінтеграції.

Тобто я не розумію цих інституційних підходів. Це все рівно, якщо вам дали в руки лопату і сказали: "Берітьте куйте залізо". Може, я в чомусь, ну, чогось не розумію, чомусь не навчений, але це моє людське сприйняття того, що відбувається. Я поясню зараз, чому. У кожного з нас свій людський вимір цього процесу. У мене він вимірюється двома фактами. Це у будинку, у хаті моєї тітки померлої живе сім'я з Горлівки: дружина, чоловік і троє дітей. Це перший вимір.

І другий. Це прибиральниця в інституті, куди я двічі на тиждень приходжу читати лекції студентам. І мій день починається, що я з прибиральницею Галиною Іванівною, яка теж родом з Горлівки, веду розмову про ситуацію на Донбасі.

Якщо частіше ми будемо в такому вимірі дивитися на ситуацію, ми відповідь знайдемо. Якщо ми будемо продовжувати, згадайте, стіни, кордони, території, ми ніколи не знайдемо відповідь на це питання. Держава.

Щойно прозвучали декілька прекрасних доповідей, де: стіни, кордони держави. Мова йде про людей, про людей. Звідси очевидно, що для нас надважливим є проблема міжлюдських комунікацій. Факти, які прозвучали сьогодні, вони вже достатні для того, щоб сказати, що це найсильніший аргумент, найсильніший аргумент в процесі реінтеграції – це міжлюдські комунікації.

Тут в залі сидять журналісти, які акредитовані і в Україні, і на так званих окупованих територіях. Я зараз кажу в спину Олександр

Мартиненку. Саша, ти пам'ятаєш перший телеміст між Вашингтоном і Москвою після "холодної війни"? З якою "любов'ю" (в лапках) спілкувалися американці із радянцями.

Юля, може нам попростіше: от зібратися тут і домовитися про те, щоби добитися першого телемосту між Донецьком і Києвом, між Луганськом і Києвом; звести все до простих речей, показати обличчя і почати просто говорити спочатку в закритому режимі, потім у відкритому режимі. Так, ми повторимо, можливо, те, про що ми ще пам'ятаємо з паном Олександром про спілкування після "холодної війни". Може, ще й гірше, але це дасть можливість відкрити це спілкування.

Наступне. Очевидно, що ці комунікації подібні і інші треба поділити на дві категорії: це комунікації з майбутнім, бо це молодь, і комунікації з нинішнім, це старші покоління. І тут інструменти мають бути різні. Я на минулій зустрічі запропонував комунікації через тіло церкви. Почалася така дискусія дуже цікава для мене з приводу, а чи можна там один патріархат, другий патріархат допускати до цього процесу. Які патріархати? Там більше половини протестантських церков. Про що ми говоримо? І що, вони не можуть допомогти своїм тілом забезпечити хоч якимось чином взаємодію з українською державою, потреби людей, які знаходяться в кошмарних умовах соціальних? Можуть, і для цього необхідні відповідно взаємодії з церквами не проти, а в доповнення того процесу, який почався. До нього можна по-різному відноситися, але є проблема: суспільство хворе, церква хвора. Давайте розв'язувати проблеми, лікуючи і суспільство, і церкву в цьому плані.

Наступне. Щодня через лінію розмежування проходить більше чотирьох тисяч громадян в обидві сторони. Це колосальний потенціал, це ті, хто контактують. І тут конкретна робота з цими людьми надважлива, але я ще раз скажу: в людському вимірі, в людському вимірі.

Наступна проблема, це так звані півтора мільйона внутрішньо переміщених осіб, які, насправді, вони ніяк на сьогоднішній день не комунікують, окрім як статистично з Українською державою.

Я колись почув прекрасні... прекрасне речення: У цій проблемі дуже багато математики, але відсутня людина. Насправді, сьогодні Георгій Михайлович згадав, скільки я раз був у Мінську. Ви знаєте, що послужило останньою крапкою, що я звідти пішов? Я попросив Міністерство дати мені дані про внутрішньо переміщених осіб. Та нема таких даних. Ця цифра взята з потолка. Бо існує оця Галина Іванівна, прибиральниця, і існує сім'я, яка живе в тітчиній хаті. Вони виживають просто в нинішніх умовах. Якщо думати про цю прибиральницю і про цю сім'ю, питання вирішили. Якщо далі будем оперувати поняттями територій, держав, кордонів, ні.

І ще одне, прошу вас. Давайте відмовимося від цієї адської ідеї бліц-кригу, яка за собою тягне продовження розмов про так звані військові операції в нинішніх умовах на цих територіях. Рішення треба прийняти політичне. Ми проти військових розв'язань цієї проблеми. Невже не зрозуміло, що треба прийняти рамки, і в цих рамках запускати всі інші процеси. Тоді стане зрозуміло, що ми робимо.

І останнє, про що я хочу говорити, це про бізнес. От живуча штука, клята. Виживає там. І тут виживає. Причому виживає там і тут, взаємодіючи між собою. Я і рекомендував вам взяти перелік оренди земель, які орендуються на тій території і подивитися, як змінилися орендарі за ці 4 роки. Аж на одну сьому. От клятий бізнес, виживає. Ну ви бачите, як виживає. Звідси, мені здається, що ключовим у відповіді на питання є людський вимір.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Романе Петровичу.

І за питання, у нас який супровід... Вікно може відкрити? До речі, да, стукає, ну, елементи ж гібридної війни насправді, да. Тому, я думаю, що це

певна метафора, до речі, може бути до нашого обговорення. Або якийсь інший мир.

Дякую за дуже важливі людиновимірні питання там, пов'язані з комунікацією в тому числі, і з сенсом і виміром цієї комунікації. І я б хотіла зараз... і дуже важливо, до речі, те, що у вас прозвучало наприкінці стосовно тих військових воєнних бліцкригів, власне, да. Чому? Тому що, можливо, не є секретом, що різні версії, сценарії можуть обговорюватись там чи напівобговорюватись.

Я б хотіла подякувати пану Вадиму Денисенку за те, що він завітав сьогодні на наше засідання, і передати з великою приємністю йому слово, зокрема стосовно прогнозів сценарію розвитку конфлікту. Дякую.

ДЕНИСЕНКО В.І. Доброго дня! Дуже дякую за запрошення. В принципі, коли ми говоримо про прогнози сценарію розвитку конфлікту на Донбасі, ми повинні почати з того, що насправді у нас ніхто ніяких прогнозів і сценаріїв не робить. Головна проблема в тому, що за чотири роки цього конфлікту у нас по суті не створена наукова база, науково-академічна база для того, щоб в принципі почати говорити, що там відбувається. У нас є якісь спорадичні дослідження, які робить Служба безпеки України, є якісь спорадичні дослідження, які робить військова розвідка, щоб робить інститут стратегічних досліджень. Але якщо ми не маємо наукової бази, в принципі, ми не зможемо говорити про те, що у нас є якісь прогнози.

За чотири роки, я точно знаю, була написана аж одна дисертація про конфлікт на Донбасі. Про Крим я не буду говорити, я більше Донбасом цікавився в цьому питанні. Була написана аж одна дисертація, вона була захищена в Польщі. Тобто за чотири роки немає взагалі, в принципі, бази науковців, які б могли говорити про те, що зараз відбувається. Ну, це така, це вступна ремарка і, на жаль, це глобальна проблема. Ми пам'ятаємо, що в 90 роках у нас був достатньо сильний інститут вивчення Росії на державному рівні. На сьогоднішній момент у нас подібних інституцій просто не існує. У

нас є просто певні люди, які можуть говорити, що вони напівпрофесійно займаються питаннями Росії, окупованих територій чи взагалі всіма цими речами. В принципі щодо того, коли ми говоримо про прогнози розвитку подій всього того, що може відбуватися перш за все на Донбасі, ми повинні говорити про те, що на сьогоднішній день в Російській Федерації фактично відсутня інституція чи відсутня група людей, які б визначали політику щодо України.

Як би це парадоксально не звучало, але на сьогоднішній момент ми можемо сказати, що людина, яка відповідає за безпосередні переговори України і Росії Владислав Сурков, де-факто є майже "збитим льотчиком" і де-факто є людиною, яка навряд чи може вважатись тим, хто є визначальним для керівництва Росії з приводу того, що насправді робити далі щодо України.

Насправді протягом останнього року почалась передача справ такої країни як України від ФСБ до Службы внешней разведки. По суті ми можемо говорити, що ФСБ залишило за собою великі пріоритети в "ЛНР", частково пробували зайти в так звану ДНР. Але говорити про те, що на сьогоднішній момент є чітка визначена стратегія Росії щодо України, на горе чи на щастя для нас по суті ми не можемо. Є в принципі певні напрямки, за якими закріплені ті чи інші люди, які лобіюють свої ті чи інші перш за все економічні інтереси, перш за все економічні інтереси.

В цьому є, звичайно, і певний плюс для нас, в цьому є і великий мінус для нас. Тому що ми знову можемо стикнутись з питання спонтанності, особливо за умов того, що у нас по суті немає інституцій, які могли б зараз чітко говорити, що ця група лобіює це, ця група лобіює це і вона лобіює це, тому що. Насправді на це відповіді немає.

Як на мене, мені видається, що на сьогоднішній момент ні про яких миротворців, ні про які примирливі варіанти в Російській Федерації мова не йде. Всі розмови про Донбас, про миротворців, це не більше ніж антураж і у нас на серйозному рівні говорити про якісь там етапи примирення чи

можливі етапи примирення ніхто в Російській Федерації не збирається. Не збирається як мінімум до президентських виборів.

І в той же час, очевидно, все ж таки можна з великою долею вірогідності говорити про те, що до президентських виборів в Україні ні про яке серйозне військове загострення також мова не йде. В принципі, у всякому разі висока вірогідність того, що про серйозні військові конфлікти до президентських виборів не буде. Я думаю, що можна достатньо високий рівень прогнозованості цього говорити.

Чи будуть спроби впливати на президентські вибори? Так, звичайно, будуть спроби, про це ніхто навіть не сумнівається. Але, очевидно, все ж таки головні спроби, які будуть робитися по зриву, можливого зриву, можливої ескалації певних конфліктів на президентських виборах, вони будуть точковими і вони будуть пов'язаними з певними регіонами. В кожному регіоні є своя специфіка, в кожному регіоні можуть розіграватись ті чи інші конфлікти. Там, наприклад, ну, останнім часом достатньо багато говорить про релігійний конфлікт Запоріжжя із Московським Патріархатом. Очевидно, все ж таки будуть достатньо серйозні конфлікти пов'язані із українськими націоналістичними організаціями. Очевидно, все ж таки будуть розкручуватись ті чи інші конфлікти в певних регіонах. Це головна на сьогоднішній момент, скажемо так, тактика щодо того, що збирається робити Російська Федерація щодо України.

Що буде далі після президентських виборів? Очевидно, все ж таки буде зроблена спроба зробити, скажемо так, в певних регіонах створити конфліктні ситуації від незадоволених результатами на тих територіях чи в цілому взагалі результатами виборів як таких. І ця перманентна незадоволеність може перетікти і в парламентські вибори. От, я думаю, що цей найтяжчий період, насправді, з'явиться у нас останній місяць перед президентськими виборами – парламентські вибори.

Що, насправді, повинні робити ми і в чому наші головні проблеми і наші головні недоліки. Перше з чого потрібно почати це дуже слабка

інституційна слабкість, величезна інституційна слабкість регіональних еліт. По суті, глава обласної адміністрації у нас в абсолютній більшості регіонів є людиною, яка майже не впливає на політичні процеси в регіоні, майже не впливає. Максимум, на що я може впливати це на вирішення тих чи інших локальних питань на, і то не на всіх сесіях облради. По суті, це людина, яка може впливати на якусь частину свого регіону, але не більше того.

Друга, з моєї точки зору, взагалі глобальна проблема, яка існує у нас, це шапкозакидательство. Те, про що говорив Роман Петрович відносно бліцкригів, насправді це одна із частин цих всіх шапкозакидательських сценаріїв. Насправді, коли про бліцкриг говорить повноважний посол або там простий народний депутат, це одна історія. Якщо про це говорить людина в ранзі міністра або людина в ранзі, скажем так, людина з мандатом, людина з мандатом говорить про ці речі, вони сприймаються зовсім інакше. І я дуже переживаю з приводу того, що шапкозакидательство стає в главу угла політичної доцільності. Коли де-факто речі, які непотрібно озвучувати або озвучувати достатньо в узких колах, озвучуються на публіку заради того, щоб отримати плюс 0,5 процента рейтингу на цей конкретний момент.

І третє, з моєї точки зору, мабуть, найголовніша проблема це те, що у нас де-факто на сьогоднішній момент майже відсутній внутрішній діалог. Всі ми прекрасно знаємо, там якщо ми не говоримо, відкинемо навіть війну, ми всі прекрасно знаємо, що всі рішення, які... найстрашніші рішення, які пропонував нам МВФ чи Російська Федерація протягом останніх 20 років, писалися не в Москві, писалися не в Вашингтоні, вони писалися в місті-герої Києві. І насправді потім вони лобіювалися з певних політичних причин, потім ці рішення втілювалися в життя.

Якщо на сьогоднішній момент ми не розпочнемо діалог між, скажем так, спочатку неантагоністичними структурами. Якщо ми не почнемо цього діалогу, в принципі нам будуть продовжувати нав'язувати всі ці драконівські речі, і всі ці "плани Морелів", і про які там багато років говорилося, і на щастя, вони не мали нічого спільного із життям, вони можуть втілитися в

життя тільки через те, що ми не хочемо вести внутрішній діалог в такому болючому питанні як війна.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за цікавий виступ, особливо наголос на внутрішньому діалозі щодо війни.

І хотілося б передати слово пану Павлу Казаріну. Можливо, він і буде говорити про певні аспекти такого діалогу, які могли би бути. Хоча не впевнена, що саме стосовно війни і миру, але тим не менше. Культурне співіснування – питання ідентичності. Дякую.

КАЗАРІН П. Дякую вам.

Я на тлі такого музичного супроводу навіть вирішив робити доповідь українською. Хоча спочатку збирався робити її російською, але ж тим не менше.

На мій погляд, є дуже важлива різниця між окупованими територіями і тим, яку роль вони виконують. Тому що, наприклад, окупація Криму, вона виконує лише одну роль, вона посилює легітимність російської влади та російської вертикалі. А окупація Донбасу, вона робилася лише для того, щоб послаблювати нашу країну. І саме це відрізняє дві ці окупованих території та ту роль, та ту місію, яку в рамках російського плану, вони виконують.

Є два фундаментально різні погляди стосовно мешканців окупованих територій. Перша точка зору, вона полягає в тому, що усі мешканці окупованих територій, вони є архітекторами анексії та окупації. І саме цю точку зору просуває Кремль, на будь-яких площах, на будь-яких перемовинах. Тому що він доводить, що саме, наприклад, мешканці Криму, вони влаштували весь цей референдум, операцію по зміні прапора, а Кремль лише їх захищав. Саме так і відбувається стосовно мешканців окупованого Донбасу, саме така риторика лунає з боку Москви. І цілком було б логічно, якщо би Київ, він би притримувався іншої методології, іншої точки зору

стосовно того, що усі мешканці окупованої території, вони є заручниками саме анексії та окупації.

Але ж коли, наприклад, ми дивимося президентський законопроект стосовно окремих питань громадянства, в мене виникають дуже великі сумніви стосовно того, що, наприклад, на Банковій поділяють цю точку зору. Тому що в цьому законопроекті, наприклад, пропонується позбавляти українського громадянства навіть за те, що люди, за допомогою російських документів, на окупованій території вони роблять якісь речі, які потім потрапляють у російські бази даних, тобто це така дуже, як то кажуть, "резиновая стаття". От, наприклад, придбання автівки на окупованій території, згідно з цим законопроектом, теж має бути, може вести за собою позбавлення українського громадянства. На мій погляд, Києву не вистачає того, що ми не зробили собі інструкцію по існуванню на окупованих територіях. Тобто наші співвітчизники мають зрозуміти, що саме офіційний Київ вважає злочином на окупованих територіях? Тобто, наприклад, щоб вчителька у середній школі десь в Бахчисараї або там в Джанкої, або, я не знаю, там санітарка десь в медзакладі, щоб вона розуміла, що якщо вона працює навіть в цих державних установах, що якщо вона поїде до своїх родичів в Чернігів, з боку українських прикордонників до неї не буде жодних питань, а якщо вона буде, наприклад, працювати у виборчкомі на російських виборах на окупованій території або будь-де, то це буде вважатися злочином. Тому що зараз така собі територія невизначеності і на цьому спекулює саме Москва, яка каже, що якщо ви працюєте у дитячому садочку, то ви вже вважаєтеся в Україні держслужбовцем і якщо ви поїдете до Херсона, або до Києва, вас арештують. І це, на мій погляд, треба зробити і розставити крапки над "і".

Знаєте, по-друге, треба розуміти, що будь-який документ він пересувається між державними кабінетами, якщо у нього є лобісти, якщо у документа є ноги, то він скоріше отримає підписи і так далі, і так далі, а будь-який документ, пов'язаний з кримською тематикою, вони майже не мають

лобістів, вони не мають ці саме ноги, які доводять, які роблять вирішення будь-якої справи набагато більш швидким.

І, наприклад, я приведу один єдиний приклад, щоб ви розуміли, людина, яка мешкає на окупованій території і хоче, наприклад, вклеїти фото в паспорт, цей процес розтягується на шість або сім діб з вилученням документів. Це те саме, що відриває мешканців окупованих територій від будь-якого українського адміністративного простору.

По-третє. Це вже стосовно ідентичності. Знаєте, у нашій країні дуже популярно порівнювати український досвід з ізраїльським, але я буду відвертим. На мій погляд, євреям, які будували Ізраїль в середині ХХ сторіччя, їм навіть було легше. Тому що у них не було жодних ілюзій стосовно того, яка доля їх чекає у випадку, якщо вони програють.

Ми взагалі згадуємо завжди Голду Меїр, яка казала, ми хочемо жити, а вони хочуть, щоб ми померли, де тут питання компромісу. Стосовно українського питання ця фраза мала б звучати трохи інше: ми хочемо бути українцями, а вони хочуть бачити нас малоросами. І в цій дихотомії вже дуже велика кількість для компромісів, і ми розуміємо, що для деяких наших співгромадян, взагалі-то якщо ідентичність – це не цінність, то вони інколи будуть готові навіть цим пожертвувати.

Але насправді те, що ця війна йде саме за ідентичність, на мій погляд, це є також дуже важливим моментом. Тому що, на мій погляд, вся ця війна вона ціннісна. І вона з самого початку була самоціннісною війною, це не етнічне протистояння, саме протистояння на рівні двох світів – російського світу та українського світу. Росія звикла вважати себе єдиним таким взірцем ціннісного у пострадянському просторі етнічного. Тобто є єдиний простір ціннісного – Росія... У мене ще хвилинка... А взагалі-то скрізь тільки етнічні проекти.

В 2014 році Україна довела, що вона теж є простором ціннісного, який може поєднувати людей дуже різних національностей і різних бекграундів. І, якщо український світ – це теж питання про цінності, то нам потрібно бути

готовими для того, щоб ці цінності запроваджувати... щоб ці цінності запроваджувати.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, зокрема, і за лаконічність, і за питання... тут звучали і питання ідентичності, політика, і, власне, війна за ідентичність, тобто абсолютно різні виміри цієї нашої розмови, які додають певної стрескопічності окрім поточних надзвичайно важливих проблем, пов'язаних там з безпосередньо політикою реінтеграції.

Зараз 19:29. У мене дуже складне, насправді, завдання. Чому? Тому що в нас тут мають бути дискусії, тобто питання, репліки кожного. Але ми і почали трошки пізніше, да?

Тому я просто пропоную нашим виступаючим, можливо, буквально по хвилині додати якісь коментарі, хто може, хто хоче. І, можливо, у вас будуть також якісь запитання, думаю, правило піднятої руки, тобто хвилин 15 для цієї розмови, я думаю, у нас є.

НЕМИРЯ Г.М. Я пропоную в іншому порядку розпочати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре, давайте в іншому порядку. Чи є якісь питання, можливо, репліка? Але, ну, за браком часу не... хоча це наша, звичайно, проблема, але тим не менше не більше 1-2 хвилин.

І, будь ласка, представляйтесь.

БАГНЮК А. Добрий день! Мене зовут Багнюк Анна, я – правозащитник, "Луганская правозащитная группа".

У меня такой, действительно небольшой вопрос к Григорию Михайловичу. Скажите, не опасен ли ваш тезис "не делать"? Потому что в нашем государстве – знаете, как? – мы и так много не делаем для переселенцев. Поэтому чтобы мы не ушли в эту плоскость.

От себя скажу, что у нас были проекты по Обуховскому району, это Киевская область, недострой, обращения к местным властям. Но они говорят, нету свыше указаний, нету финансирования хоть какого-то, и, говорит, мы с вами не будем работать.

Поэтому такой еще вопрос: как вот нарушить этот круг, когда Георгий говорит, что у их министерства нет денег, что они безвластны, все – к Министерству финансов. А Министерство финансов ничего не закладывает. И мы ходим вот по такому кругу.

Спасибо.

НЕМИРЯ Г.М. Ну, я сразу ж скоригую. Коли я говорив, що варто чітко розуміти, що робити, але не менш чітко розуміти, чого не варто робити. Я мав на увазі речі, я навів приклад, наприклад, проект Закону про громадянство, який... принаймні попередній його варіант, він створив нову проблему або нові проблеми замість вирішення, тобто це не стосувалося переселенців або внутрішньо переміщених осіб і тут я хочу бути чітким.

Але раз... у вступному слові я говорив про деякі речі такого принципового характеру з точки зору вироблення політики, з точки зору розуміння, що відсутність зараз чіткої на можливому рівні політики реінтеграції означає, що ми закладаємо проблему для самого вирішення проблем війни і миру. Тому що ми не посилаємося... якщо люди не знають, громадяни України: а яким чином це буде, які підходи, то вони фактично або стають жертвами тієї дезінформації або викривлення інформації, яку, якої багато, і коли бракує, тут багато колег говорили, комунікації, яка є основана на фактах, які можна перевірити, на інформації, яку можна порівняти і чіткому розумінні, що це стосується не якогось далекого майбутнього, а далеке майбутнє формується від того, яким чином громадяни переконані або не переконані, вірять або не вірять чи від того, як вирішуються їх проблеми сьогодні, буде залежати від того їх оптимізм або відсутність щодо майбутнього.

Тому зараз я хотів би більш конкретно сформулювати, що можна і треба робити вже зараз для того, щоб відійти від розмови про принципи і про підходи, до речі, які можна зробити вже зараз, які б реально в цьому сенсі створювали полюс гравітації, посилювали його, а не послабляли. Перший крок – треба прийняти, і це питання вже перезріло, закон, який полегшить, набагато полегшить соціальні виплати і пенсії громадянам України, внутрішньо переміщеним особам – 6692. Він вже з жовтня минулого року знаходиться на розгляді, схвалений всіма комітетами, які були до нього дотичні, Верховної Ради.

Цей закон розроблявся і має підтримку інституцій Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Норвезька і Данська рада з питань біженців, канадська програма федеральна до нього долучилася. Він має підтримку, я оголошую про це, Європейської комісії, про що засвідчив Комісар з питань політики сусідства і розширення Хан. І єдине, чого немає: він не вноситься до порядку денного.

Ми вже маємо від новопризначеного омбудсмена пані Денісової лист, до якого вона також закликає Голову Верховної Ради винести його для розгляду. Підкреслюю, це перший конкретний крок, він не вирішує всю проблему, але є, наприклад, Міжнародний комітет Червоного Хреста, який пропонує свої послуги, свою допомогу для уряду від того, від кого це залежить для вирішення доставки цих виплат людей із вадами, які не можуть пересуватися, людей, які перебувають в місцях або, з огляду на вік, не можуть також пересуватися. Отже, є, потрібна не просто політична воля, а конкретний крок перший – 6692, соціальна-економічні права.

Другий. Політичні права, виборчі права. Законопроект 6240. Так, там є занепокоєння, зокрема, в одній із фракцій Верховної Ради щодо можливості, якщо він буде прийнятий в такому вигляді, можуть розширити поле для зловживань, оскільки він стосується ВПО та інших мобільних груп населення. і ми знаємо, яким чином в минулому це використовувалося. Але в даному випадку краще не може бути ворогом доброго, і коли ми говоримо,

що три вибори поспіль фактично у нас більшість з вимушених переселенців не мали можливості проголосувати, зокрема, і на місцевих виборах, то про які реінтеграцію ми можемо взагалі говорити в принципі, коли фактично громадяни України не беруть участь у виборах місцевої влади або, якщо ми говоримо про парламентські вибори, там також є проблема.

Другий крок. 6240. Цей законопроект два роки вже знаходиться на розгляді Комітету з питань правової політики без руху. От вам другий конкретний крок.

Третій конкретний крок. Скасування або внесення змін до всіх підзаконних актів Кабінету Міністрів. Це постанови, зокрема, 637, 505, багато інших, які були прийняті: 637-а два роки тому, 365-а – в червні 16 року. Прем'єр-міністр обіцяв, що він внесе зміни дуже оперативно. До сих пір не зважаючи на те, що вони протирічать базовому Закону "Про свободи і права внутрішньо переміщених осіб", Конституції України, поскільки вони порушують права, право зокрема на вільне пересування, це підзаконні акти... До речі, в резолюціях Парламентської асамблеї Ради Європи ці підзаконні акти продовжують існувати. Що потрібно для цього, щоб зробити цей крок – змінити або скасувати? Рішення Кабінету Міністрів України.

Користуючись присутністю заступника міністра з питань внутрішньо переміщених осіб і тимчасово окупованих територій, я в черговий раз як голова комітету звертаюся до Кабінету Міністрів для того, щоб були скасовані ці підзаконні акти. Це третій конкретний суттєвий.

І два ще конкретні кроки, які треба зробити. Піднімалося питання забезпечення житла, компенсації вартості пошкодженого майна внутрішньо переміщених осіб. Не існує навіть методики, методології щодо підходу до цього питання. Оформлення документів людей, які живуть по ту сторону лінії зіткнення, порядок перетину лінії зіткнення, проїзду на та з окупованих територій. Ця проблематика оцих КПВВ. Всі про це говорять, але коли ви приїжджаєте, навіть такий індикатор, з п'яти мобільних туалетів, якщо я не помиляюсь, принаймні два роки тому, які обладнані на КПВВ "Станиця

Луганська", пішохідні, чотири – це поставлені Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, і один, і ви можете зробити, який з них кращий був, – це творчість місцевих вже громадян. Вся ця проблематика, вона має бути вирішена. Це четвертий крок.

І п'ятий конкретний крок, який є дуже важливий. Це взагалі внесення в ясність. Тому що у нас у цій кімнаті є слон, якого ми воліємо не помічати. Але існує неясність дуже велика, і вона не зменшується. Які наслідки будуть в практичному сенсі початку дії і імплементації так званого Закону про реінтеграцію. Ми говоримо, що з 30-го нібито оте, що було, яке називалося АТО, припиниться, а оте, що буде і назві якого мало хто зараз може... Як воно буде?

_____. *(Не чути)*

НЕМИРЯ Г.М. ООС. Як оце ООС буде реально працювати? Що це буде означати для внутрішньо переміщених осіб. Чи продовжить Служба безпеки України надавати в рамках ООС списки, на підставі яких будуть призупинені виплати пенсій, чи що буде? Оця неясність, а вона потребує, щоб була ясність або підзаконних актів, в розробці яких консультація з громадянським суспільством. Оце є п'ята річ, які я лише п'ять назвав.

І завершуючи, я думаю, що є речі, про які ми маємо говорити, пояснювати дезінформацію, яка не ззовні приходить, а зсередини. Наприклад, лише один приклад. Було рішення Європейського суду з прав людини. Цезар, не Юлій, Цезар, це прізвище громадянина України, та інші проти України, яке на підставі тлумачення Twitter або Facebook одного з заступників міністра юстиції, потім засоби масової інформації в заголовках подавали "Європейський суд з прав людини дозволив уряду України не платити пенсії". Ми на комітетських слуханнях з'ясували, і той самий міністр, заступник міністра спростував це тлумачення як помилкове, але ж воно вплигло. І з боку уряду, принаймні або Мін'юсту, або будь-кого

іншого, або Мінтоту, не було жодної офіційної заяви, які б сказали, хвилинку, це помилка, Європейський суд з прав людини не це сказав, а навпаки сказав, що зараз у нас 4 тисячі більше цих справ, які стосуються пенсій і щось треба робити, тобто там зовсім інший аспект, це внутрішня дезінформація.

І зовсім, зовсім останнє. Я бачу, тут представників громадських організацій, які займаються, зокрема, правами жінок. Є статистика ООН, і я спеціально дивився, яка свідчить про те, що залучення жінок до переговорів по досягненню миру, в тому числі на найвищому рівні, я сподіваюся, що в цьому ніхто не запідозрить передвиборчу агітацію, на 35 відсотків збільшує шанси того, більш ніж на 35, того, що досягнутий мир буде стабільним і буде тривати набагато довше ніж в іншому випадку. Я думаю, на це також варто звертати увагу.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую за такий всеохопний насправді виступ, пов'язаний...

НЕМИРЯ Г.М. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, да.

Чи є ще якісь питання, можливо і коментарі, до наших сьогодні доповідачів? Якщо немає, чи хтось хоче з наших доповідачів зараз, хто має час і можливість, резюмувати те, про що вони сьогодні говорили, чи зробити певні уточнення, чи відреагувати на виступи своїх колег... *(Шум у залі)*

Я думаю, що, до речі, у пана Юсуфа ще буде така можливість, бо він буде зараз також виступати і...

НЕМИРЯ Г.М. Юля, лише один ще факт, я просто також, тому що це іноді зачіпає, коли загальні, от, конкретики. Ми багато в останні півроку

говоримо про дороги у всіх сенсах: не лише сезонно, а й так далі. Також ми багато перед цим говорили про те, що ми не можемо виграти війну військовими засобами, тобто немає військового рішення, є рішення політико-дипломатичні; а цивілізаційно: коли люди будуть краще жити, почуватися, лояльність їх буде більше, якість життя краще – це виграється так і по Криму, і по інших. От чому я про дороги згадав?

Останній індекс Світового економічного форуму давоського, який наводить, щорічно дає якість доріг. 138 країн. Україна – 134-а, Росія – 123-я, Молдова попереду України, тобто всіх цих країн і так далі. Тобто от навіть у цьому, я не говорю це як всеохоплюючий приклад, але, оскільки ми багато говоримо про дороги, ми багато на дороги витрачаємо – набагато більше, ніж на внутрішньо переміщених осіб і виплати пенсій, – то в даному випадку це також свідчення того, що оскільки конфлікт він не лише гібридний, він по суті асиметричний. І от посол Фінляндії він підтвердить, що коли у Фінляндії, після московського договору 40-го року було переселено приблизно 400 тисяч громадян Фінляндії в інші райони Фінляндії, і це складало 12 відсотків всього населення Фінляндії. У нас це приблизно від 3 до 4 відсотків, якщо взяти внутрішньо переміщені особи і чисельність населення.

Я не проводжу паралелі, але деякі речі, коли створювалися економічні стимули для тих людей, які переселялися в іншу територію в такій кількості, надавалася земля і багато інших речей, де не просто комунікаційне, не просто інформаційне, не просто з точки зору чистого права, а з точки зору економічної політики, яка інтегрувала цих реально людей і створювала їх відчуття рівності з іншими громадянами, які не потерпали від цього внутрішнього переселення.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Отже, дуже дякую. Ми завершуємо, власне, цю сесію. І я думаю, що якщо питання ще вникнуть в подальшому, можливо,

якісь репліки, можна буде задати ще їх ну, нашим учасникам і іншим учасникам.

Зараз я у нас передаю слово пану Володимирі Лупацію, тому що Андрій Куліков сьогодні не зміг через справи, там пов'язані з громадським радіо сьогодні мадерувати саме цю другу сесію. Тому, будь ласка.

ЛУПАЦІЙ В. Так, добре, дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. І насправді дуже й дуже дякую нашим учасникам, на першій сесії були дуже предметні і цікаві розмови. Це не слова, власне, і не льстя. Дякую.

Модератор засідання – ЛУПАЦІЙ В.

ГОЛОВУЮЧИЙ. У нас друга сесія, я думаю, не дивлячись на те, що багато поважних спікерів покинули цю залу, у нас залишається дуже багато цікавих виступаючих.

Наша друга панель: безпечна реінтеграція звільнених територій та людей сьогодні і в майбутньому. Власне кажучи, оцей стереотип, який у нас часто побутує стосовно того, що давайте спочатку деокупація, а потім буде реінтеграція, він не зовсім спрацьовує, тому що у нас ці процеси, очевидно, повинні відбуватися паралельно принаймні до тих територій, які на сьогодні звільнені. І я з вашого дозволу хочу надати слово панові Юсуфу Куркчі, першому заступнику міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, про питання інструменти політики реінтеграції, до того ж так чи інакше вже в цьому році прийнята державна цільова програма реінтеграція Донбасу, так.

_____. Давайте може...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Та давайте не будемо рухатися. Прошу, 5 хвилин.

КУРКЧІ Ю. Менше всего хочу говорить о тех программных документах, которые, по большому счету, не имеют под собой ресурсной базы или пока мы не достигли того, чтобы она имела ту ресурсную базу, которая представляется необходимой для эффективной ее реализации.

Я хочу остановиться на нескольких моментах. В самом начале хочу сказать, что той ситуации и говорил и Роман Бессмертный, и Паша Казарин, что мы сделали уроков. На самом деле сегодняшний статус-кво, оно имеет историю не только четырехлетней давности, но оно еще имеет очень большой базис двадцатитрехлетней...двадцатитрехлетнего отсутствия внутренней... государственной внутренней политики, когда все вопросы региональные были отданы на откуп как раз таки региональным элитам. И эти региональные элиты, так или иначе, воспитывали свой регион в том... свой электорат в том контексте своих политических желаний и политических возможностей. И мы сегодня имеем то, что мы сегодня имеем.

То, что касается политики интеграции, мы должны понимать, что это комплексная задача, которая должна будет включать в себя и экономическую интеграцию, и социальную интеграцию, культурную интеграцию, политическую интеграцию и интеграцию, связанную с вопросами безопасности. Как государство мы сегодня должны быть готовы к тому и к разным сценариям, но тешить себя определенными оптимистичными, скажем, сценариями, которые должны быть связаны, скажем, двух, трех, пятилетними периоды, это было бы наивным. И каждый из этих сценариев, он будет отличаться как и временем реализации, так и, скажем, теми ресурсами, которые необходимы. Это касается и финансовых ресурсов, и человеческих ресурсов, и всего другого, что связано с реализацией каких-то процессов.

Какой бы из перечисленных аспектов, о которых я говорил, экономической, социальной, культурной, будь-какая, какую б мы не

рассматривали, она должна опираться на определенные...на определенные данные. И тут я уже делаю ссылку на то, о чем говорил Денис Денисенко... Вадим Денисенко, об отсутствии вообще научного интереса к тем регионам, что будь то Крым, будь то Донецк, Луганск и так далее.

Мы в министерстве проанализировали практически весь объем научных работ, которые делала Россия и российские ученые еще до оккупации. И я вам хочу сказать, что этот объем, он превышает на порядок тех научных изысканий, которые делала бы Украина сама на своих территориях. То есть интереса к периферийным территориям у нас в научной среде нет и пока не наблюдается.

Возвращаясь к тому, к тем аспектам, на которые должны опираться реинтеграционные процессы, хочу отметить, что в первую очередь мы должны будем иметь четкое понимание демографической ситуации на тех территориях, четкую и очень детальную картину социальной дифференциации на этих территориях. Уровень или степень поддержки социальными группами той системы или тех предложений, которые мы будем предлагать в процессе реинтеграции.

Мы должны иметь тут, я уже должен был бы апеллировать к коллегам из Министерства информационной политики, мы должны иметь детальный анализ установок и уровень социальной мобильности тех социально дифференцированных слоев населения. Анализ миграционной политики, анализ процессов или уровень безработицы, особенности менталитета. И это все вместе, оно давало бы нам картину анализа уровня нестабильности.

Теперь вопрос такой. Касаются ли реинтеграционные процессы только оккупированных территорий? Каково участие контролируемых территорий в этих всех процессах, о которых я говорю? Потому как цифра, про которую говорил и Григорий Михайлович, они говорят о том, что практически 10 процентов населения так или иначе задействованы в этом, являются прямыми акторами этого, этой ситуации, в которой сегодня мы есть. Это сами вынужденные переселенцы, это те граждане, которые там проживают и

те социальные связи, которые сохранились у этих граждан с материковой частью. Это второе.

Третье. Любой вопрос о реинтеграции напрямую связан, скажем, в вопросом нехваткой или дефицитом доверия. Доверие как ожидание предсказуемости, честности в соответствие с теми общими правилами, которые приняты в том или ином обществе, доверие, которое начинается в самом, скажем, простом межличностном отношении и которое заканчивается уже на самом высоком уровне, когда отношения гражданина и непосредственно государства. К сожалению, сегодня констатировать или говорить, или хвастаться достижениями в этой сфере мы не можем, потому как очень много что продекларировано, но очень мало что реализовано. А как раз таки государство выстраивает доверие по своим гражданам как раз таки по тем показателям оперативности принятия решений, эффективности принятия решений и мобильности в принятии решений. Очень правильно сказал Паша Казарин, когда сказал о том, что у нас не хватает лобби в крымских вопросах. Друзья мои, четыре года война, какое еще лобби должно быть. Мы в шутку предлагали провести или ввести такой себе, скажем, инструмент, когда будь то областной рады и выше, будь то чиновник областного уровня и выше проходят детектор лжи на вопрос, как он относится к оккупированным территориям. Потому как приоритеты при принятии решений выстраиваются очень большим кругом людей и очень большим, скажем, уровнем или категориями чиновников, потому как усилий одного министерства на данный момент недостаточно для реализации тех задач, которые мы сами себе и определяем.

И последнее, на чем я хочу сделать акцент. Какими должны быть обязательные условия при реализации программ этой реинтеграции. Первым обязательным условием является согласованность и сплоченность. Это означает способность разных политических сил усиливать, использовать внутренние коммуникационные каналы при подготовке и при принятии ключевых решений.

Второе – компетентность. Компетентность обсуждать или даже объяснять смысла нету.

Следующим идеальным условием является легитимность, то есть уровень общественной поддержки и конформизма, который может быть будет иметь место не совсем популярные шаги и не совсем популярные... не всем принимаемые шаги в том или ином вопросе в процессе этих реинтеграций.

Эффективность и преемственность. Самое главное, наверное, все-таки преемственность. Чтобы не получилось так, что в тот... при тех внешних неидеальных условиях, когда нам необходимо начинать эти все процессы, у нас к этому всему добавляется еще и внутренние неидеальные условия. Мы стоим на пороге практически двухлетнего периода, когда вся страна будет погружена в выборные процессы. И у нас очень большой риск, что те задачи и те проблемы, которые мы сегодня называем первоочередными, они могут просто перестать быть актуальными в этот двухлетний период.

Либо имея политический консенсус, используя преемственность и так далее, так далее, в эти, как я считаю, принципиальных вещах, мы можем эти два года использовать для более конструктивных решений и для более эффективных решений.

И в последнюю очередь, комментируя ваш вопрос, я хочу сказать одну вещь. У нас была возможность общаться с министром по вопросам оккупированных территорий Грузии, и свой спич он начинал с того: у вас есть время не совершить те ошибки, которые совершили мы, – когда он говорил про свое правительство, про свою политику. Поэтому давайте мы приложим максимум усилий, чтобы совершить как можно меньше ошибок. Потому как 4 года – это тот период когда мы имеем дело с очень системно организованной и принципиальной машиной, которая в отличие от нас очень системно интегрирует захваченные территории.

Спасибо большое.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я хочу звернути увагу, бачите, як тема реінтеграції не дуже добре підходить для піару, очевидно, бачите, камери вже так трішечки. Тому ми можемо зараз відмовитись від політкоректності, очевидно. І почати нормальну розмову.

Я хочу надати слово пану Олександрю Мартиненку. В нього великий досвід участі в різних процесах, пов'язаних з діалогом, з реінтеграцією. І, очевидно, нам буде дуже цікаво почути його таку завжди неординарну точку зору на питання політичних ризиків і таке інше. Дякую.

МАРТИНЕНКО О.В. Дякую.

Я хочу заступитися за операторів, у них жорсткий графік. Тому вони тут і працювали, і у них дуже багато подій ще буде.

Знаєте, я зразу зачеплюсь за питання науки, про яке сьогодні вже неодноразово повторювали, про те, що у нас наука не виконала якихось завдань. Слухайте, у нас, при всій повазі до економічної української науки, вона все одно має брати дані, і взагалі всю інформацію у вас, і у нас, у тих, хто безпосередньо... практиків, хто працює над цими проблемами. У них її немає. Це ви і ми всі маємо буди джерелом інформації для вчених. А якщо ми будемо казати про те, що відбувається зараз, що немає інформації, що відбувається на тих територіях, то, як ви розумієте, єдиним джерелом цієї інформації може бути Служба безпеки України і Головне управління розвідки Міністерства оборони. Зверніться туди, можливо, вам щось підкажуть.

Знаєте, якщо говорити про ризики в цілому, я думаю, що відділяти, взагалі ця проблема, вона багаторівнева, тому виділяти політичні, законодавчі, соціальні і гуманітарні ризики дуже важко. Тому що конфлікт сам багаторівневий, відділити внутрішні і зовнішні виклики теж неможливо. Зрозуміло, мені принаймні, що за останні кілька років цей конфлікт, хоча і залишився багаторівневим, але міжнародний аспект став домінуючим. Тому

що ми, наскільки я пам'ятаю, в 2015 році, от те, про що сьогодні говорили, в тому числі і контакти з людьми на тих територіях, було значно простіше налагодити, тому що ще не було там тих квазідержавних структур, які за цей час були сформовані. І взагалі прийшов час. Час, я пізніше скажу, це дуже важливо для цього конфлікту.

На сьогоднішній день вікно можливостей призначене, я би так сказав, воно не повністю закрите, але це така маленька-маленька форточка. Тому що на сьогоднішній день, як ви розумієте, немає можливості для жодного компромісу між Росією і світовим співтовариством. Донбас і вся ситуація стала однією...стає однією із тих точок, в яких йде і розвивається конфлікт між Росією і Заходом, і сьогодні це – Сирія, а завтра чи післязавтра можуть з'явитися нові такі точки, і ми їх знаємо. І чим більше їх буде, тим менше для світового співтовариства буде важити окрема ситуація в Україні, і наші проблеми.

Тому із цього витікає, що чисто внутрішні наші шляхи вирішення цієї ситуації вони не можуть бути максимально ефективними без вирішення глобально... цієї проблеми в глобально світовому контексті. На жаль, я думаю, що найближчим часом цього не станеться.

Другий момент. З кожним роком те, про що ми говоримо, як безпечна реінтеграція, я думаю, що можливість ця зменшується. Давайте будемо реалістами, тому що і люди, і політичні структури, і громадянські структури вже звикають функціонувати в такому режимі: Україна без окремих районів Донецької, Луганської областей, а ті райони без України. Це не, знаєте, це звичайно погано, але це реальність. Люди звикають до цієї ситуацію, на яку вони не можуть безпосередньо вплинути, вони вимушені звикати, вони вимушені виживати. І тому складається, знову-таки, квазідержавні структури, де платять якусь зарплату, з'являються якісь нові ринки (базари я маю на увазі більшою мірою), завдяки яким люди виживають. А... Це те, що стосується тих територій. А у нас, я думаю, що багато хто з політиків, я маю на увазі політиків, а не державників, їх багатьох насправді влаштовує те, що

зараз є, незважаючи інколи на ультрапатріотичну риторику. Насправді, у них все добре. І це теж треба зрозуміти, це люди, які мають певний вплив на громадську і суспільну думку.

Я вам скажу більше. Навіть ті, хто займається в Україні реформами, їх просувають, вони теж з великою насторогою дивляться на перспективу повернення Донецької, Луганської, тому що там дуже мало людей, на яких вони можуть розраховувати як суспільну підтримку. Но люди, там так сталося, вони недуже схильні до ринкових ліберальних реформ, які проводяться в Україні, хоча і непослідовно.

Тому на сьогодні, я думаю, що існує значна кількість політичних проблем в Україні, яку ми сьогодні не вирішимо, але оце вікно можливостей, про яке я казав, воно відкриється в 2019 році після президентських і парламентських виборів, тому що це один процес, я думаю, всі розуміють. І це вікно відкриється ближче до зими 19-го року. І насправді 19-й рік для всього і для України в цілому і для цього конфлікту він буде абсолютно вирішальним, тому що це буде саме той рік, коли буде визначатися червона лінія, за яку Україна не може пройти.

Поки що ці лінії визначаються чи виконавчою владою, чи Верховною Радою в цілому. Але при перезавантаженні влади, я думаю, що буде необхідність встановлення нових червоних ліній, тим більше, що фактично на ці червоні лінії, нові червоні лінії, дадуть мандат виборці. І новообрані політичні сили будуть виходити саме з цього, з того мандату, який дадуть виборці під час передвиборчої кампанії.

Складність в тому, що вибори, взагалі логіка виборів, вона вимагає простих рішень, а логіка вирішення складних, це правда, і дуже хотілося, щоб політики, коли будуть під час передвиборчої кампанії завжди це враховували. Але ці червоні лінії, які існують для української державності взагалі, вони, ці політики мають їх сформулювати і запропонувати людям, інакше, якщо цих реалістичних червоних ліній не буде, то ми прекрасно повинні зрозуміти, що з кожним роком наші люди все будуть більше

вимагати миру, причому миру... ідея миру будь-якою ціною, вони теж може стати домінуючою в суспільстві. Це теж треба зрозуміти і прийняти.

А це, це останній ризик, про який я хотів сказати, це може бути вже і небезпечно для внутрішньої української ситуації, тому що, знаєте, є ідея, з одного боку, миру будь-якою ціною, а з іншого боку, є активна патріотична меншість, це може стати причиною і ескалацією конфлікту внутрішнього українського. Дуже хотілося би цього уникнути.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам.

Поки що у нас трошки песимістичний погляд. Дійсно, інтернаціоналізація конфлікту позбавляє можливостей. І у нас наступний виступаючий політичний аналітик Фонду демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва Марія Золкіна. Очевидно, можливо, вона додасть більше інформації, на яку тут весь час... на дефіцит якої тут звертали увагу.

ЗОЛКІНА М. Дякую.

Доброго дня!

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка. 5 хвилин.

ЗОЛКІНА М. Я спробую почати теж не з дуже приємних речей, але завершити на позитиві, тому що якраз-таки дослідження і Фонду "Демократичні ініціативи", і "Кальміуської групи" (такого неформального об'єднання аналітиків, членом якого я теж є), вони дають підстави для того, щоб говорити, що в соціальному плані, в вимірі горизонтальних зв'язків і підстав для реінтеграції у нас є обнадійливі певні сигнали попри те, що вона дійсно, консервує громадську думку і відсутність активних бойових дій вона сприяє багатьом речам, консервації багатьох речей, в тому числі і ставленню населення до можливих компромісів, до можливих сценаріїв розвитку подій.

Ну, якщо говорити про виклики, які стоять в соціальному вимірі і на соціальному рівні для реінтеграції, то я би зупинилася на декількох речах, які я бачу принаймні по наших дослідженнях.

Перше. Це ситуація з настроями підконтрольних Україні частинах Донецької і Луганської областей, особливо в тій зоні, яка є прилеглою безпосередньо до лінії розмежування і яка попри все досі місцями має дефіцит з доступом до українського телерадіоконтенту. Зокрема, в Луганській області ну, нова телевежа вона, наприклад, не компенсує і нівелює цю прогалину. Тобто які виклики в цьому моменті? З наших досліджень, зокрема якісних по фокус-групах, я бачу, що ситуація на підконтрольних територіях характеризується: а) абсолютним нерозумінням державної політики відносно відновлення звільненої території; б) відносно того, на що держава готова піти задля повернення контролю над тимчасово окупованими територіями. З негативних сигналів, зокрема, це, власне, виклик є дуже низький рівень довіри до владних еліт як на місцевому, так і на центральному рівні. Є запити про вирішення всіх проблем, в принципі схожих з іншими регіонами України, це більшою мірою соціально-економічні питання до влади з відновленням робочих місць, відновленням там економічного потенціалу. Але ми розуміємо, що, по-перше, місцева специфіка – раз. І, по-друге, наслідки війни – два. Вони підсилюють саме от цей момент і цю складову настроїв в населенні і запитів до влади на підконтрольних територіях Донецької і Луганської областей.

З викликів таких дуже серйозних, але поки що, можливо, це недостатньо адекватно оцінюється, і всіма нами, і владою в першу чергу. Це те, що сформувалося уявлення, принаймні фокус-групи це показують, репрезентативно не знаю, не має в мене цифр. Але фокус-груп показують, що сформувалось уявлення про те, що проблеми Донбасу, відновлення Донбасу, реінтеграція Донбасу, повернення територій, не підконтрольних Україні, не є в пріоритеті насправді центральної влади. І це надзвичайно серйозна оцінка, яка важливіша за ті на які ми частіше посилаємось,

наприклад, про недовіру. Бо недовіра вона в середньому всюди по Україні низька до влади будь-якої, це в принципі нормально для українського суспільства, ми не довіряємо своїй владі...

_____. *(Не чути)*

ЗОЛКІНА М. А? Недовіра є висока, так, перепрошую.

Але, якщо говорити про те, як люди, які є безпосередніми реципієнтами будь-яких рішень державних, як вони оцінюють пріоритетність цих проблем для центральної влади, то це дуже серйозно, що вони вважають, що це не є взагалі в пріоритеті, попри весь інформаційний хвіст, який іде за темою Донбасу у нас в медіа і в політикумі.

І ще один сигнал важливий, теж з негативним таким підтекстом, загрозливий, це те, що є достатньо поширене уявлення проте, що відсутність позитивних змін на відновленій території Донбасу є наслідком абсолютно системної позиції влади з приводу відсутності інтересу відновлювати ці території, системно займатися відбудовою в будь-якому сенсі цих територій, що це не просто тому, що ідуть бойові дії досі, не просто тому, що у нас економічна чи фінансова криза, а тому що немає намірів реально ці території відновлювати до, ну, прийняттого якогось рівня, для того, щоб принаймні оці перші запити, хоча б якесь робоче місце мати для місцевого населення, були задоволені. Це з тих загрозливих, так би мовити, сигналів, які, ну, на мій погляд, формують перший блок викликів, які є у нас в соціальному вимірі для реінтеграції. Бо я насправді не роблю для себе серйозного розподілу між реінтеграцією тимчасово окупованих територій і тих територій, які досі, я вважаю, страждають від наслідків конфлікту, це ті, що безпосередньо прилеглі до лінії розмежування, вони так само потребують певних реінтеграційних заходів, і треба звертати увагу на те, що там відбувається.

Другий блок викликів, який я бачу в цьому соціальному вимірі, це те, що в нас є абсолютний дефіцит нормальної комунікації процесу перемовин і можливих наслідків.

Що я маю на увазі. В нас формувалося достатньо стабільне негативне ставлення до потенційних компромісів, які обговорюються в рамках мінського процесу, ну, наприклад, в нас є несприйняття ідеї з виборами на тих умовах, на яких це обговорювалося і на яких просувала це Росія, несприйняття ідеї якогось специфічного статусу для цих територій, змін до Конституції, зміни навіть статусу російської мови. Ну, тобто є несприйняття ідеї з можливими... з можливою відмовою України від її, наприклад, євроатлантичних прагнень. Цього немає в Мінську, але в громадській думці, ну, напевно, є розуміння, що ці речі пов'язані і можливо це питання виникне.

Тобто ці речі не сприймаються, але в нас стабільно кожен другий українець вже три роки поспіль вважає, що мир має бути досягнутий за рахунок компромісів.

І отут я бачу велику прірву, бо з одного боку до компромісів... А?

ГОЛОВУЮЧИЙ. 30 секунд, будь ласка.

ЗОЛКІНА М. До цих... ми нібито до основних таких тем компромісних не готові, а з іншого боку, в нас є запит на ці компроміси. І мені здається, що тут є проблема з комунікацією.

Ну, і тоді завершу на позитиві. Це... в нас є речі, які об'єднують і створюють підстави, перше, найголовніше – це відсутність ворожості до тих людей, які лишаються на непідконтрольних територіях, вони дійсно вважаються переважною частиною українців заручниками чи то обставин, чи то фінансової ситуації, яка не дає можливості виїхати, тобто немає ідеї, що всі, хто лишився там – це зрадники, сепаратисти, вони не заслуговують на адекватну підтримку і захист з боку держави – раз.

Конкретно по, наприклад, соціальному забезпеченню ідея з тим, що відновлення пенсій, соціальних виплат жителям тимчасово окупованої території позитивно вплине на процес врегулювання конфлікту – це одна з кількох, один з кількох постулатів, який об'єднує всі регіони України, і, наприклад, на Донбасі взагалі там понад 60 відсотків вважають, що це сприятиме реінтеграції і відновленню, власне, територіальної цілісності України, але так само і в інших регіонах, хоча і з меншими показниками по мірі віддалення від лінії розмежування. Тобто на горизонтальному соціальному рівні оцієї стигматизації ворожості немає, це дуже важливо. І напевно, державна політика тут має якраз таки вскочити в оцей потяг готовності громадян підтримувати своїх співвітчизників, які лишаються з певних причин на окупованій території.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я думаю, що інформацію, яку ми отримали, якраз свідчить про те, що да, у нас дефіцит інформації є, безумовно, але навіть та інформація, яка є, мені здається, вона не до кінця використовується і політиками, і медіа, коли йде висвітлення і прийняття рішень по цим важливим питанням реінтеграції звільнених територій.

І я хочу надати слово наступному виступаючому. Олег Саакян, Платформа соціально-гуманітарних ініціатив та інновацій "Єдиний координаційний центр". Ваші питання – це роль громадянського суспільства.

СААКЯН О. Ну, я трішки ви... *(не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. і, будь ласка, 5 хвилин, тому що в нас...

СААКЯН О. Ну, перш за все, дуже дякую всім, що долучилися до сьогоднішньої дискусії, до третього вже засідання Національної платформи за мир та безпечну реінтеграцію, перш за все. По-друге, я дякую тим, хто

дожив до цієї години і знаходиться тут. Очевидно, що для вас це важлива тема, і це ще більше сил додає для того, щоб нею займатися, влаштовувати і подалі, я сподіваюся і подальші не тільки дискусії, але й інші заходи. І переходити від розмов до якихось вже твердих речей і до напрацювань конкретних змін.

Тож якщо підійти до теми дискусії, в нас винесено в тему "Війна, мир, реінтеграція: що буде після АТО", і саме політика реінтеграція, перш за все, слово політика. Політика завжди має в собі три компоненти: це інституційний компонент, це правовий компонент, це економічний. І тому завжди, коли починають говорити про політику, це завжди буде розговори про оці компоненти. Але ж чомусь ми їх називаємо одним словом, а називаємо ми їх одним словом політика, тому що вони базуються на баченні. Вони базуються на тому, що ми хочемо зробити в цих трьох сферах, які зміни: інституційні, правові, економічні.

Потім вже після того, як вироблена політика, починається комунікація. Ну, якщо на правду, то починається до того, в процесі вироблення і після цього. І комунікація не менш важлива подекуди, ніж сама політика. Бо абсолютно вірно сьогодні було зазначено, тема по Криму, наприклад, з громадянством або тема по пенсіях, комунікаційні вкиди. Вони в принципі, це 15 секунд, можливо, інформації, 10 слів інформації, але потім роками можна боротися з наслідками них. І ми маємо це розуміти, що перша теза, головна, в темі реінтеграції – це не зашкодь. Будь яка політика має базуватися на тому, що ми не маємо права, жодного права, не перед собою, не перед майбутнім поколінням, не перед ситуацією, щоб зашкодити ситуації.

По-друге, я б хотів б акцентувати увагу на тому, що, коли ми говоримо про це компоненти, ми маємо розуміти, завдяки чому, інструменти вже підбираються після наявності відповіді на що. У нас дуже часто говорять про те, що, державні інституції, в нас не вистачає коштів, в нас не вистачає інструментів, взагалі ми знаємо, що потрібно зробити, от дайте нам кошти,

ми зробимо. Вибачте, на початок цього року на різних, різного рівня казначейських рахунках в Україні залишилося 109 мільярдів гривень. На територіях сходу України в Донецькій області – 8,8 мільярда гривень, в Луганській області – 1,8 мільярда гривень невикористаних грошей. Чотири мільярди доларів. Немає цих коштів? Є ці кошти.

А, коли говорять про те, що в нас не вистачає правових засад. Ну, знову ж таки можна зараз зазначити, як можна і в тих умовах робити багато речей. Якщо говорять про те, що не вистачає інституційних, ну, знову ж таки неправда. Яюсь інституції ж працюють? Тобто для інших речей існують механізми, а для цих ні.

Я перефразую трішки тезу пана Лупація стосовно того, що в сьогоднішні скрутні складні часи відцентрові сили сильніші ніж доцентрові. Ну, насправду, дійсно, така ситуація, але її можна зазначити трішки інакше. Будь-яка політика сьогодні, якщо вона не має в собі компонента згуртованості, то вона автоматично стає політикою дезінтеграції. Відповідно, що би ми не робили, сьогоднішній контекст є дезінтеграційним. Якщо ми цю компоненту не вшиваємо, умовно кажучи, для того, щоб подолати от ці розмови про не вистачає прав, можливостей, грошей, децентралізація, шалені гроші йдуть на неї. А це Фонд регіонального розвитку чи це інші джерела, грантові джерела, донорські джерела. Де там компоненти соціальної згуртованості? Реально, ці кошти мають іти на проекти, які вже в собі мають як опцію, абсолютну, беззастережну і обов'язкову, - це згуртованість.

Проекти інфраструктурні: дороги, пароходи, заводи і так далі – вони мають іти в той же момент одночасно в пакеті з компонентою кооперації. Територіальної кооперації між різними територіями, обласної або внутрішньої між громадами. Ці гроші мають направлятися дворівнево, одразу на вирішення конкретного питання і на забезпечення до центрових сил. У нас немає двох-трьох країн для того, щоб експериментувати один разок над цією країною, а потім ми візьмемо іншу країну. У нас є багаторівневі загрози. Абсолютно погоджуюсь з колегами і не буду

повторювати, що це різні рівні конфліктів, це різні актори в конфлікті, і само собою для того, щоб протистояти на різних рівнях, ми маємо вже нашу політику виробляти з самого початку, розуміючи ці рівні і виробляючи її згідно з контекстом, в якому ми існуємо. Тобто ми маємо мислити тривимірно при виробленні політики.

Розмови про те що, що заважає або що не дає, починаються виключно тоді, коли не можуть простими словами означити, що хочуть зробити. Не знаю, мене в університеті вчили так: якщо ти знаєш певний матеріал, ти можеш його на пальцях пояснити. Ти можеш його високомерними словами, високопарними словами дуже довго пояснювати, але якщо ти його реально знаєш, ти можеш на пальцях. Так-от так же про бачення, так же про політику. Якщо її можна пояснити в двох-трьох словах, то в такому випадку ця політика є.

Я би міг ще довго говорити про різні компоненти, але, я думаю, що з поваги до того, що вже і так перебрали по часу, залишимо це на майбутню дискусію.

Дуже дякую вам всім, що прийшли сьогодні.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

У нас ще залишився один виступаючий по програмі. Перш ніж надати йому слово, я просто хочу сказати, у нас там ще є час, дійсно, для дискусій, обговорень, тому що ми запросили багато наших колег експертів. Тому я прошу вас підготуватися і, я думаю, що ми можемо коротко обмінятися думками, якоюсь реакцією на те, що було почуто і так далі.

І слово тоді надається Олексію Мацукі, головний редактор "Новости Донбасса", ставлення до питань інтеграції і громадська думка. Будь ласка. 5 хвилин, будь ласка.

МАЦУКА О. Дякую.

Доброго дня! По-перше, хочу подякувати, власне, за організацію цього заходу. Тому що ми бачимо, що держава Україна, на жаль, не може самоорганізуватись, щоб проводити подібні платформи і ініціативи. Тому дякуємо посольствам Швейцарії та Фінляндії, власне, за цей захід.

І щодо того, які питання сьогодні були зазначені на цьому круглому столі, то я хочу сказати, що ми з колегами аналітиками, журналістами, не так давно створили групу, яку назвали "Кальміуська група". А саме дуже симптоматично, так би мовити, тому що Кальміус він об'єднує Маріуполь і Донецьк, тобто підконтрольну і непідконтрольну території, і символізує собою якраз не політичний чинник, а скоріше такий, як би природний для всіх нас, хто з Донецька і з тієї території, що саме це образ і символ, який в собі поєднує бажання мирного існування, мирного середовища навколо себе і безпеки.

Тому "Кальміуська група", її мета якраз і допомагати органам державної влади, і стейкхолдерам, і різним політичним діячам. В розумінні того, власне, що ж таке є процес збереження зв'язків з людьми, які знаходяться в дуже скрутних умовах, на непідконтрольних територіях або виїхали взагалі звідти в інші країни. І ми розробили таку серію досліджень, спільно з Компанією GfK вони роблять ці дослідження щодо питання, як же зберігати ці зв'язки.

І перший етап цього – це були фокус-групові дослідження. Марія Золкіна, вона також є членом "Кальміуської групи. Вона згадувала вже про ці фокус-групові дослідження. Це великий документ, він є на сайті "Кальміуської групи", ви можете це подивитися, або в мене на Facebook знайти. Не хочу ще робити DIDOS-атаку на ваші мізки, тут, протягом цього круглого столу. Лише сконцентруюсь на питанні реінтеграції. Ми помітили, під час обговорень з людьми, 12 фокус-групових досліджень і біля 100 людей зі всіх регіонів України і це було абсолютно репрезентативно. Той факт, що люди, які були залучені до обговорення, вони взагалі не розуміли, що це таке законопроект про реінтеграцію Донбасу. І ця погана поінформованість, на

наш погляд, щодо державної політики реінтеграції та діяльності профільних державних інституцій, це серйозний чинник, який роз'єднує громадян і, очевидно, заважає підтримці каналів зв'язку з жителями окупованих територій, як пан Немиря влучно сказав, що там залишається від 2,5 до 3,5 мільйонів громадян, це дуже велика кількість, майже країна в Європі. І закон України, який так в народі називається, про реінтеграцію, під час його підготовки та ухвалення найчастіше його називали і ЗМІ, і журналісти про реінтеграцію, незважаючи на активне висвітлення тез цього закону в ЗМІ дослідження кальміуської групи засвідчило, що існує масове нерозуміння учасниками фокус-груп не тільки значення самого терміну реінтеграцію, а й змісту цього документу, саме власне закону. Учасники групових досліджень, як правило, не змогли пояснити, що означає цей термін, яке він має значення у контексті державної політики щодо тимчасово окупованих територій. А крайньою формою нерозуміння терміну виявилось припущення, що реінтеграція означає повне відокремлення тимчасово окупованих територій від вільної частини України, натомість ціла низка учасників не знала ні про ухвалення закону, ні про значення термінів, які в цьому проекті і законі потім використовувалися. Не чисельні поінформовані учасники фокус-групового дослідження висловлювали сумніви щодо можливості ефективного застосування норм нового закону до окупованих територій. Висловлені сумніви базувалися на загальному критичному ставленні до практики право застосування в Україні.

Критична налаштованість щодо закону, але належним чином поінформовані учасники фокус-групових досліджень ставили взагалі під сумнів можливість вирішення проблем конфлікту шляхом ухвалення законів бо будь-якої документарної роботи. Учасники також висловлювали зауваження щодо запізнення на декілька років і з ухваленням законодавства, яке регулює питання реінтеграції і обставини на тимчасово окупованих територіях.

І остання теза, що дослідження виявило низьку поінформованість респондентів про існування і діяльність такого Міністерства, як з питань тимчасово окупованих територій. Лише поодинокі учасники опитування мали поверхневе уявлення про повноваження і задачі міністерства, його окремих посадових осіб. А ті з учасників, які все ж мали певні знання про міністерство, демонстрували дуже скептичне ставлення до його діяльності.

Учасники опитування демонстрували наявність запиту на державну політику щодо посилення єдності або таких дій, які б синхронізували зусилля щодо тимчасово окупованих територій і з розвитком підконтрольних державі територій. Зокрема, в Донецькій області люди висловлювали занепокоєння щодо можливості існування двох регіонів після завершення міждержавного конфлікту.

А у Львівській області деякі учасники висловлювали переконання, що політика реінтеграції має бути реалізована не тільки на території Донецької, Луганської областей, а навіть Дніпропетровщин та Запоріжжя. І на думку опитування в цих регіонах громадяни не мають достатнього обсягу інформації про історію України, особливості розвитку подій в країні, але це Львівська область, там у них таке.

Так, і останнє. Еміне була, на жаль, вона пішла, але вона сказала, що ми не контролюємо території, тому питання реінтеграції затягується. Але пан Саакян правильно сказав щодо того, що є певні механізми, що ми контролюємо. Сьогодні ми контролюємо уряд України, ми контролюємо Президента України, ми контролюємо Верховну Раду. Ми навіть інколи можемо голосувати, бо я як переміщена особа не можу голосувати, але, наприклад, хтось інший може голосувати.

Тим не менше, ситуація на КПВВ, ми бачимо, що ніяких нових віконець, там дуже мало де відкривається. А те, що є це явно не вистачає для людей. Ситуація з амністією людей, які брали участь, і амністія ця прописана в законі, це гальмується. Ситуація з пенсійним забезпеченням, про що говорить і пан Немиря, і його партія, і інші депутати, також це все сьогодні

дуже актуальні речі, про які, власне, люди на великій частині України навіть не мають уявлення, наскільки це все має суттєве і велике значення для людей, для тих 3,5 мільйонів, які залишаються один на один зі своїми проблемами, під владою проросійських адміністрацій. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

У нас закінчилась як би офіційна частина, тобто люди, які передбачали, що будуть виступати... Враження, конечно, поки що таке, що це все тягне на парламентські слухання. Не знаю, як представники, як депутати на це все реагують, тому що те, що сказав пан Олександр, дійсно, зараз ситуація не сприяє передвиборчч, плюс інтернаціоналізація, але кількість проблем, які загострюються, які тут всі називають, свідчить про те, що, очевидно, це дуже ризикована тактика очікувати серйозних стратегічних рішень в питаннях реінтеграції після виборів, тому що цей час ще треба прожити.

І я звертаюся тоді до наших учасників, піднімайте, будь ласка, тоді руки. Перша от – Оксана Мельничук. Давайте тоді, щоб всі могли висловитися, напевно, хвилини хоча по три.

МЕЛЬНИЧУК О. Я буду дуже коротко, тому що дуже багато сьогодні говорили про науковців, це така велика радість, нарешті, про них згадали, вони живі і ще живуть, і навіть наукою займаються.

Я маю честь тут представляти об'єднану платформу наукову академічну, яка об'єднує 29 університетів України. Станом на сьогодні у нас є фундаментальна праця, яка називається "Доктрина збалансованого розвитку "Україна - 2030". Доктрина, тому що все, що там прописано, це або ми так робимо, і Україна розвивається, і в 2030 році вона стає членом Великої двадцятки, або України просто не буде існувати.

Я хотіла би, пане Олександр, вам сказати, ну, я дуже шаную агенцію "Інтерфакс". Але, Олег, я, власне, до вашого співробітника зараз звертаюся.

Справжні науковці ніколи не беруть інформацію ні в чиновників, ні тим більше в журналістів. Справжні науковці роблять свої власні дослідження або керуються дослідженнями своїх колег інших науковців.

І тепер я хочу звернутися до нашого шановного заступника міністра і сказати, що справжня наука вона взагалі дуже незручна політика, тому що справжні науковці вони ніколи не обслуговують політиків. Справжні науковці вони роблять справжні дослідження об'єктивні. І дуже класний приклад з цього приводу – це директор Національного інституту соціології Головаха, якого дуже не люблять слухати, тому що він спілкується – уявіть собі, крамола! – з "сепарами", він спілкується з соціологами Донбасу, щоби зрозуміти, що там дійсно відбувається, щоби дати науковий зріз стану регіону. Але його навіть слухати не хочуть, а преса просто його оголосила ворогом народу. А це шанована людина у віці, яка є академіком. Але зараз не про це.

Науковці розраховали в цій доктрині, і, до речі, існує інше наукове дослідження, яке би варто було би Кабміну нарешті вивчити, називається "форсайт економіки України", розроблений Київським політехнічним інститутом, який залучив 120 академіків, професорів, докторів наук для того, щоби розрахувати сценарій розвитку України. З восьми сценаріїв розвитку тільки один є позитивним, який називається "сценарій збалансованого розвитку". Але ймовірність його здійснення – увага! – три відсотки.

Якщо би ми вам зараз видали всі напрацювання українських університетів, їхні прогнози, то не тільки уряд мав би піти би у відставку – розумієте? – а вся Верховна Рада на чолі з Президентом.

Тому якщо ви готові працювати з науковцями, ми готові вас витягти з теплої ванни. Робіть нам замовлення – ми вам покажемо дійсну реальну картину розвитку і сценарії розвитку України. Але готуйтеся до того, що треба буде працювати 28 годин на добу, тому що буде як в "Алісі в країні мрій": щоби кудись рухатися, треба бігти, вірніше, щоби стояти на місці – треба бігти, а щоби кудись рухатися – то треба бігти в 10 разів швидше.

Наша платформа готова до співробітництва, але треба бути мужнім зараз, щоби працювати з науковими дослідженнями.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Будь ласка, тоді представляйтесь. Да! Ну, я просто не дуже бачу... Да-да-да! Будь ласка.

ЗАХАРОВ Є. Я, Євген Захаров, директор Харківської правозахисної групи. І я хочу додати до списку того, що треба і необхідно сьогодні робити, і це можливо, який був проголошений Григорієм Михайловичем, ще такий пункт конкретний.

Хочу звернути увагу всіх присутніх, що наша держава кинула напризволяще всіх цивільних осіб, які постраждали від воєнного конфлікту. Я маю на увазі загиблих цивільних, маю на увазі поранених, тих, хто зник безвісти, тих, хто втратив житло та інше майно внаслідок обстрілів. Ці люди навіть не обліковуються державними органами, державні органи не знають скільки їх, а це десятки тисяч, вбитих – 2 тисячі 800 людей, загиблих, поранених – до 9 тисяч, тих, хто зник без вісті – більше 8 тисяч за всі роки конфлікту, зараз – більше тисячі, а не 400, як було проголошено нещодавно, значно більше, і тих, хто втратив житло і майно – це десятки тисяч, вони також не обліковані.

Я вважаю, що держава має обов'язок цим людям допомагати сьогодні і та позиція, яка висловлена в законі про... який кличуть: про деокупацію чи про деінтеграцію, який набуває чинності в понеділок наступний, та норма про те, що всю компенсацію завданої шкоди має відшкодувати Російська Федерація – держава-агресор, вона загалом справедлива стратегічно. Але люди, які поранені, вони потребують допомоги сьогодні. І я знаю купу страшних абсолютно історій як люди мають, отримати медичну допомогу і не можуть її отримати за браком коштів. Їм надають тільки первинну

допомогу після поранення, а після того вони мають лікуватися власним коштом і це абсолютно не нормально, особливо ненормально це виглядає на тлі норм нашої Конституції статті 3, де проголошується, що життя та здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю, власне, це і все. Треба облік цих людей на державному рівні обов'язково влаштувати – перше. І друге – треба прийняти нормативний акт про компенсації родинам загиблих, там, де є неповнолітні і непрацездатні особи лишилися в родині, пораненим, тим, хто втратив майно, тим родинам, де є зниклі без вісті, ну, і так далі.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Одне просто коротке питання, а наскільки вони асоційовані, тобто є якісь громадські організації? Чи вони всі розпорошені просто на рівні...

ЗАХАРОВ Є. Ні. Вони головним чином розпорошені. Ще хочу підкреслити (я мався вкластися в три хвилини), що йдеться про тих, хто знаходиться на непідконтрольних і неокупованих територіях. У мене з цього приводу навіть була публічна дискусія з генералом СБУ Вовком, який стверджував, що окуповані території не можна підтримувати: бо ви ж не знаєте, може, там є ті, хто воював проти нас. Хоча я підкреслював, що йдеться про цивільних.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре. Дякую.

Слово надається... Олексій Семеній, будь ласка.

СЕМЕНІЙ О. Дякую, пане Володимире. У мене теж, я думаю, буде коротко.

Перше. Технічне. Справді, коли ми обговорюємо багато питань щодо конкретних законопроектів чи тих, вже які є законами, деталі, які треба виправити, це, насправді, технічні і важливі деталі. Єдине... це в контексті от

лобізму, єдине вирішення – це, можливо, запозичити досвід багатьох країн і, в першу чергу, Сполучених Штатів. Коли у них формуються спеціальні групи, лобістські групи, які просувають інтереси певних от... можливо варто, і вони, до речі, по Донбасу є неформальні у Верховній Раді різні об'єднання, які просувають ті чи інші аспекти врегулювання на Донбасі чи покращання ситуації по Криму, справді, немає. І тут конкретна пропозиція, ви маєте їх теж сформувати, бо зверху воно не піде і далі, можливо, це пересувати.

А далі більш глобальне питання. В чому, насправді, проблема? І тут я ще набагато буду більш скептичним, ніж пан Мартиненко. В питанні от виборів, що нас очікує.

Насправді, в нас 2014 року сталася страшна річ. Вона, в принципі, за певними ознаками проявляється зараз і, можливо, відкриється через деякий час. Певна частина українського політикуму, причому більша його частина стала політичним мейнстрим по факту, погодилася: а) здати Крим; відрізати частину Донбасу у власних політичних інтересах. Лінія ця зберігається, і 2019 рік стане переломним в тому, чи їм вдасться залишитись при владі, чи їх змусять піти. Зважаючи на ціну цієї, не побоюся сказати юридично навіть, державної зради, звичайно, будуть зроблені всі намагання, щоб залишитися при владі. Причому всі – це, справді, всі. Люди розуміють ціну цього. Бо там за багатьма речами конкретні кримінальні справи щодо конкретних осіб.

Але, зважаючи на те, що у нас відомо, який великий слон стоїть північно-східному кордоні, який зараз втручається і буде ще більш активно втручатися. Я не знаю рецепту, як пройти "між Сциллою і Харібдою", з одного боку, прибрати людей при владі, які цю країну реально знищують, і не допустити того, щоб був якийсь сусід, який має таку ж саму мету, тільки ззовні, втрутився у ситуацію. І ще зважаючи на фактор наших західних партнерів, які теж не завжди далеко білі і пухнасті.

І 2019 рік, це справді, я повністю погоджуюсь, це буде такий milestone для сучасної української історії. Як ми з нього вийдемо? Теоретично можна

сподіватися тільки на диво, що ми якось більш-менш пропетляємо, хоча я скептичний.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам.

Я ще бачу 2, 3, 4, 5, 6 – всьо, ставимо крапку. У нас тут просто вже...
Давайте тоді, будь ласка, більш лаконічно, якщо можна. Я просто не бачу
таблички. От з правого флангу хто піднімав руку, давайте почнемо з вас.
Потім – Руслан, потім...

_____. Вітаю, шановне товариство...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, секунду, ви пізніше підняли трошки, ну, принаймні я так побачив.

РОМАНОВ С. Доброго дня, шановне панство. Мене звать Сергій Романов, я член ради багатьох організацій, громадських в першу чергу. Зараз я присутній як член ради громадської організації "Пліч-о-пліч". Ця організація якраз і займається питаннями в першу чергу дітей Донбасу, тому що діти і старші люди – це найбільш уразливі верства населення. І звичайно, шановний колега навів деякі цифри з приводу поранених, втрат цивільного населення, але насправді ніхто не вивчає, от просто ніхто не вивчає, які цифри. Ну, і звичайно, їх немає ані в засобах масової інформації, ані в якихось виданнях.

А яка кількість дітей постраждала, втратила життя? Є інформація про 2 тисячі зниклих безвісти дітей неповнолітніх, звичайно, саме на межі розмежування, саме в межах бойових дій. Звичайно, ми ці питання вивчаємо і спостерігаємо за цим, виїжджаємо на так звані "нулі" і намагаємося допомагати тим людям, які знаходяться в умовах не виживання навіть, а в умовах тобто очікування смерті. Це найгірший стан, коли людина розуміє, що не може очікувати допомоги, ну, ані від влади, ані від організацій, які

перебувають поруч. Хоча військові кажуть, що вони допомагають таким людям, але ми розуміємо, що ця допомога несистемна. Тому що, ну, самостійно на свої очі бачили і допомагали конкретним людям.

Зрозуміло, що хочеться розмовляти і розповідати про питання геополітичні і економічні. Я дуже підтримую колегу, хоча я не науковець але займаюсь проектною діяльністю. І мене вражає, що уряд до сих пір не презентував і навіть не веде мови про проект стратегічного розвитку країни. Тобто, ну, я не чув принаймні ні в яких засобах, хоча моніторю постійно. Тобто будь-яка діяльність, вона починається з проектної діяльності. І відсутність такої діяльності у мене складає особисто і в колі громадських діячів складає розуміння, що у держави немає бачення економічного, гуманітарного розвитку на майбутнє.

Але. Цікава така річ. Ми займаємось не тільки вивченням ситуації з реінтеграції. Тому що реінтеграція сама по собі – це вже наслідки. Ми розуміємо, що якщо ми не приберемо першопричини, то і інші процеси не будуть відбуватись ані ефективно, а й не будуть зрозумілі. Наприклад, ну, без прикладів. Я таке порівняння.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Сформулюйте свою позицію, якщо можна.

РОМАНОВ С. Якщо можна, я закінчу?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да-да, будь ласка.

РОМАНОВ С. Але я хотів би ще подяку висловити саме міністерству. За останні роки в Україні знищили, тобто ліквідували Міністерство промислової політики, але створили Міністерство окупованих територій. Тобто зрозуміло, що якщо Міністерство окупованих територій, то ця... цей уряд, він не налаштований на те, щоб оці території стали не окупованими, а

територіями країн. Правильно я розумію? Ну, тому що промисловість в Україні не потрібна, Україні потрібні окуповані території.

ГОЛОВУЮЧИЙ. О'кей.

РОМАНОВ С. ...міністерства.

І хочу подяку висловити, тому що це дуже важливо. Ми звертались до Міністерства окупованих територій, безпосередньо до Григорія Птухи. Я особисто до нього звертався. Ми допомагаємо дітям переселенців Донбасу. Ми розуміємо і знаємо про те, що люди знаходяться вкрай важких умовах майже без підтримки. Є родини, в яких голодують діти. І тому як волонтерський рух ми створили такий проект, як допомога дітям, для того, щоб родини переселенців Донбасу відчували, що Україна і українці дбають про них так як, можуть принаймні, так. Ми не можемо впливати на державну політику, але ми можемо щось зробити від себе.

І от я хочу, щоб шановний перший заступник міністра передав особисту подяку Георгію Птусі за те, що ми звернулись, там, не дуже за великим проханням, щоб просто допомогти, була акція "Великодні дзвони" 9 квітня біля "Українського дому". І ми звернулись до того, щоб просто допоміг якимись комунікаціями або якимись можливостями сформувані продуктивні набори, там, тисяча банок тушенки, тисяча кілограм рису або гречаної крупи. Ми, зрозуміло, допомоги не отримали, хоча можна було поспівпрацювати, і комунікація далі не відбулась.

Тому, коли ми кажемо про якусь стратегічну лінію створення комунікацій по реінтеграції між громадянами і між верствами населення, потрібно розуміти, що кожен великий шлях починається з маленьких шагів.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Сергію. Ми вас почули. Вибачте, що я вас перебиваю, але просто ще я хочу, щоб інші мали можливість висловитись.

Пан Руслан Ригованов, потім ви. Будь ласка.

РИГОВАНОВ Р. Добрый всем! Рыгованов Руслан. Сразу представляюсь. Ну, член платформы "Единый координационный центр". А вообще в принципе громад общественный деятель и сам являюсь ВПО. Очень хорошо, я, приходя на эту платформу, то есть сегодня, я ожидал все-таки раскрытия того, что будет рассматриваться тема платформы сегодняшнего заседания было "реинтеграция и последствия в будущем периоде". На сегодня, извините меня, кроме озвучивания тех же самых проблем, которые у нас существуют уже 3-4 года, то есть не прозвучало кроме отдельных людей, которые сказали, что, да, есть у науковцев, сказали, есть платформа разработанная, министерство, которое разработало, есть законопроекты, которые Рада не приняла еще. Но эти все вопросы, мы прекрасно понимаем, эти вопросы уже вчерашнего дня уже вчерашнего дня по сути.

Если сегодняшняя платформа должна рассматривать вопрос здесь, да, Олег Саакян немножко затронул, Владимир Лупаций затронули вопросы, которые выстраивать политику государства, выстраивать стратегию, но тогда нужно говорить уже о формировании каких-то или рабочих групп, или каких-то мероприятий для того, чтобы реально выписать стратегию, которая впадет в реинтеграцию. Не закон принятый, который мы все прекрасно понимаем, что он ни о чем.

Здесь вопрос к заместителю министра. Господин Куркчи, когда вы сказали, что вы говорите, не будете рассказывать, не будем останавливаться на вопросе компетенций. Вопрос компетенций в управлении государством, наверное, как и в любом управлении, один из самых важных. Здесь нужно понимать, что уровень тех компетенций сегодня и министерств не только вашего, а вообще взагалі, который есть у нас, еще ухудшенный

политическими влияниями. И вот здесь я соглашусь абсолютно, что для нас 2019 год, я скажу даже больше, наверное, это вопрос сохранения целостности Украины как таковой и украинства. Потому что правильно прозвучали вопросы, потому что не только северный сосед над нами довлеет, у нас еще есть и западные партнеры, который решают свои интересы. Они помогают нам, но решают они свои интересы.

И вот в данной ситуации для нас для всех не единичный случай, я благодарен всем, кто берется и помогает. Я благодарен тем, кто помогает людям выходить из той ситуации, и ВПО, и детям, и всем. Вопрос же не в этом, вопрос в том, что на сегодня прозвучала фраза, 63 переселенца получили жилье. Вы работаете, у вас конфликтная ситуация, вы частично работаете с Минрегионом. И так каждое министерство. Каждое министерство у нас не связано между собой. Если сегодня вот здесь создана площадка, которая может выступить и разработать реально стратегию, которую нужно положить и потом уже просить все министерства лоббировать, ну так давайте уже возвращаться к этому вопросу. Потому что как репрезентативность тех же самых исследований, извините меня, 100 человек на 25 областей – это 4 человека. О какой статистике мы ведем речь? Алексей, это к вам вопрос.

Поэтому говорить, если говорить, то давайте привлекать больше действительно жителей из подконтрольных территорий, из неподконтрольных территорий, давайте формировать реальную политику и реальный шаг вопроса. Это я не касаюсь вопросов еще экономики, экологической катастрофы на сегодняшний день и всего остального. И вот эти все вопросы – это все вопросы реинтеграции.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за ваш емоційний виступ.

Тобто питання консолідації політики і дійсно відхід від міжвідомчих цих всіх бар'єрів, це, я думаю, один з ключових моментів. Тому що, умовно кажучи, якщо в Молдові було Міністерство реінтеграції, я не закликаю, щоб

створювати у нас таке міністерство, але все-таки питання, хто відповідає за це, вони залишаються.

У нас три чоловіки, ми встигаємо. Будь ласка, 3 хвилини. Представтесь.

РОМАНЕНКО В. Дякую дуже, шановне товариство Дякую організаторам всім і гостям. Валерій Романенко, науковець.

Мене цікавить питання з економіки, якраз його не піднімали сьогодні. Чи у нас в Україні хтось проводить дослідження щодо обсягів нанесеної шкоди внаслідок військового вторгнення? Тому що це ж тільки по телевізору це просто фільм, який можна виключити, а насправді це зруйновані будівлі, це зруйновані дороги, це зруйновані заводи, інфраструктура, це величезні витрати на Міністерство з питань окупованих територій, тобто це є конкретна економіка, це є конкретні величезні збитки. Мене цікавить чи хтось займається обліком цих збитків і розрахунком. Тому що треба ці компенсації стягувати з тих суб'єктів міжнародної політики, які винні в розпалюванні на території України.

І буду дуже вдячний за будь-яку інформацію з цього приводу...

ГОЛОВУЮЧИЙ. О'кей. Ми можемо вас на цю тему проінформувати, якщо вас цікавить, в кулуарах тоді.

РОМАНЕНКО В. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. І я хочу ще надати слово. Будь ласка, два чоловіки, і ми на цьому закінчуємо дискусію, тому що у нас регламентований час тут, в цьому приміщенні.

Будь ласка.

КИЯШКО О. Кияшко Олег, член Громадської ради при Голосіївській РДА. Вхожу в комісію по матеріальному забезпеченню переселенців. В мене

питання і пропозиція. Чи можливо розглядати територію Чорнобильської зони частково для того, щоби там будувати будинки для людей, які втратили майно на окупованих територіях.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні-ні, підождіть! Давайте без ответов.

Ми відповімо... *(Шум у залі)* О'кей! Руслан! Руслан, ну, почекайте!
(Шум у залі) Ру-слан! Сори! О'кей?

Наступний, будь ласка.

ГРОМАКОВ Д. Дмитрий Громаков, гражданское объединение

На самом деле, здесь очень правильно сказали, что обсуждается в основном то, что происходит, и то, что ничего не движется.

И, в данном случае, хотелось бы услышать хотя бы на следующей встрече от того же министерства о их коммуникации, взаимодействия именно с гражданскими организациями, которые могли бы усилить и компенсировать тот недостаток и специалистов, и проектов, которые не способны реализовать само по себе министерство. Потому что на сегодняшний день работает масса как бы фондов, выделяется масса денег донорами на реинтеграционные процессы, но весь этот потенциал практически не координируется и не используется нашими государственными структурами.

И существует, там проект гражданского мониторинга, который можно было бы делать по тем же самым экологическим вопросам и на линии разграничения в том числе. Существуют... люди готовые оплачивать это, но не существуют официальные поддержки этих проектов, не существует политических решений, прежде всего по самой реинтеграции и реинтеграционной политики. Это самая большая проблема, на которую сегодня ни мы здесь не дадим ответ, ни как бы завтра не дадим, пока не произойдет и не определится сам политический класс, и наше правительство с тем, как мы будем это возвращать.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

На сьогодні в нас час вичерпаний. Я, користуючись правом модератора, я два слова на те, що було почуто.

Дивіться, колеги, в нас платформа, вона як би самоорганізована, да, тобто нас там... ми самі шукали підтримку донорів і так далі. Тому, якщо є конкретні пропозиції стосовно проведення наступних засідань, але по таким рамковим питанням. Друге питання, ви сьогодні бачите, завдяки Григорію Немирі. Тобто ми співпрацюємо з цілою групою представників урядових структур і парламенту. Тобто є конкретні люди, вони, вони не боги, да. Тобто треба виходити із розуміння, що ми шукаємо точки перетину, можливості партнерства громадського сектору і представників політичних структур, урядових структур. Тому давайте просто будемо тоді на цю тему не за столом, а, умовно кажучи, в робочому порядку спілкуватися.

Я хочу подякувати всім, хто прийняв участь і дочекався завершення цього круглого столу. Всі пропозиції, які звучали, організатори платформи, вони так чи інакше, ми їх узагальнюємо, коли плануємо як би подальшу нашу роботу.

Я хочу подякувати пану Григорію Немирі, який, власне кажучи, весь час цей. Я думаю, що, з одного боку, нам цікаво почути бачення з боку політиків, з іншого боку, я думаю, якась інформація була цікава і для нього.

Дякую. І тоді до нової зустрічі.